

P. Maurus Carnot

Autor(en): **Brugger, Giusep A.**

Objektyp: **Obituary**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **25 (1936)**

PDF erstellt am: **20.06.2024**

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

† P. Maurus Carnot

da

Sur canoni Giusep Al. Brugger.

Ina engrazieivla memoria

Prest suenter la mort de P. Maurus Carnot sun jeu vegnius incumbensaus de scriver ina memoria dil car defunct. Jeu engraziel alla stimada redacziun digl «Ischi» d'astgar scriver sur dil bien P. Maurus, metter sin sia cara fossa in tschupiet de neglas alvas e cotschnas, las alvas per in'enzenna de sia veta innocenta, las cotschnas simbol de sia gronda carezia. Jeu hai dapi, ch'jeu hai surpriu de scriver quella memoria bein mintga di patertgau vidlunder ed era legiu di per di de quei, che P. Maurus ha scret, mo stoiel confessar, ch'jeu hai buca legiu tut.

P. Maurus ha scret ton. El ha luvrau. Ils bials duns, ch'il Segner ha dau ad el, ha el nuota satrau. Pér cu ins emprova de leger tut quei ch'el ha scret, pér lu ves'ins, tgei immensa lavur ch'el ha prestau mo cun sia benedida plema. El ha scret sco sch'el havess giu de far nuot auter en sia veta. Co ei quei stau pusseivel agl um, che ha giu tonta lavur en claustra per il venerabel convent e per la scola, che ha dasperas aunc gidau tontas gadas en la pastoraziun dalunsch e damaneivel? Jeu pertratgel vid il plaid de s. Paul: «La carezia vegn mai stauncla.» «La lavur mazza negin», quei era il principi de P. Maurus. El ei vivius

tenor il vegli plaid: «Di e notg cuozan sempre». El ha enqualga buca stuiu levar per ir las 4 della damaun a mudinas. El haveva vegliau tutta notg. Quei seigi stau il cass, ha el detg, cu el scrivevi il «Sigisbert» per ils cars affons e per la victoria en in combat per la scola cristiana. «Il studi, la lavur spirtala mantegn frestgs», ha el scret en ina brev, allegond per exempel prof. Condrau de pia memoria, ch'era schi viscals da spért cun varga otgonta onns. La vivacitad spirtala havess P. Maurus senza dubi manteniü entochen dals 80 viaden, sche las forzas corporalas havessen buca disdiu il survetsch alla olma.

La fossa

Daniev 1935 ha il premurau miedi, scolar de P. Maurus, Dr. Cathomas a Glion stoviu constatar cun dolor, «Igl ei la fin, il tgierp lavura buca pli.» En treis jamnas biabein, ils 26 de schaner lev'ins cun engraziament render honor agl um, che haveva ton luvrau per il bien de ses concarstgauns cun celebrar siu 70 avel onn. Ei ha buca doviu esser. Ils dus de schaner eis el spartius da quest mund. Ei era la fiasta dil SS. Num de Jesus; il qual el haveva glorificau a Trun varga trenta onns sco predicatur festiv. Contas gadas haveva el era recumandau las 3 pintgas cruschs, ina sil frunt: «Jesus seigi en mes patertgaments!», ina silla bucca: «Jesus seigi en mes plaid!», ina sil pèz: «Jesus seigi en miu cor!». Cun legherment raquintava P. Maurus, co in student moribund, hagi sin pugn de mort aunc vuliu far quellas 3 cruschs e co el hagi astgau gidar ad alzar il

maun dil pauper moribund. Era P. Maurus ei spartius el num che segirescha veta perpetna.

Sias restonzas mortalias ein vegnidas surdadas alla mumma tiara, el santeri claustral, giudapeis della imposanta fatschada claustrala. Ses scholars eran vegni dalunsch neutier, spirituals e laics en grond diember, ses amitgs eran vegni dalunsch e damaneivel, igl uestg haveva tarmess ses canonis, autoritads civilas lur representants, la famiglia imperiala austriaca haveva tarmess in niebel delegau, la Fundaziun Schiller, las uniuns dils students svizzers e la Romania eran representadas. Mo cun pli grond plascher aunc havess il defunct quei di viu siu car pievel en profunda malencurada per il bien P. Maurus. Las biaras larmas sponsas sin sia fossa han compleniu melliga siu gjavisch exprimiu en ina poesia, ch' in amitg possi vegnir e dir: «A mi eis el staus fideivels, buns.» Quei eis el staus per tuts.

Vid la mort haveva P. Maurus patertgau bia en sia veta, de quei ein pliras poesias perdetga. En ina ha el viu a vegnend neutier la mort en ina barca nera per menar naven el, mo ei lu turnada naven per quella gada, segirond de buca emblidar vi el. Quella poesia ei forsa digl onn dell' influenza, cu P. Maurus era turnaus a casa cun gronda febra, suenter haver dau a Basel, in' jamna ils exerchezis per ils emprem-communicants, ch' el ha fatg pli che 20 gadas tiel defunct plevon Käfer e silsuenter aunc luvrau cun febra sin scantschala ed en confessional a Rothen el cantun Lucern. Leu savevi el in mument buca pli nua ch' el seigi ed el hagi stuiu studiar, nua ch' el seigi staus, nua ch' el seigi ussa. Sesend en confessional, e

sin scantschala hagi el all'entschatta suau stellas e stuiu implorar cun speciala fervur il sogn plevon de Fliess, Alois Maas, ina reliquia dil qual el purtava adina cun el.

En la poesia a siu car maun dretg, che prest anfli ruaus sut tiara sin siu pèz, pertratga el, che forsa ina larma crodi giu sin fossa ord égl d'amitg. Quei maun hagi en veta mai retschiert in betsch d'amur, mai purtau in'ornament e benedeschi ledamein tut la tiara. Larmas ein curdadas silla fossa dil grond amitg dil pievel e digl aschi carezau mussader, consolader e gidonter. Era il tucrar dil zenn grond della claustra haveva el udiu ordavon e biars ein lu stai eri ed han confessau in l'auter, co el era buns. E nus havein viu égls plein larmas durent ch' il zenn tucrava la stgira sera d'unviern dils dus de schaner. A Mustér ei bein strusch ina stiva stada senza larmas lezza sera. Ed aunc la medema sera ha il radio annunziau la mort dil grond poet e litterat lunsch entuorn en nossa patria e sur ils confins de quella ora. E larmas ein vegnidas sponsas e dapertut han ins confessau: In bien um ei spartius dals vivents sin tiara! In niebel cor ha calau de batter. En ina de sias poesias haveva P. Maurus studiau, cu el muressi il pli bugen, en tgei temps digl onn, el fussi sedecidius per igl unviern. Mo ina tema haveva el en siu cor aschi buntadeivel, ch' il maun che rendi ad el il davos survetsch, cuvrend sias restonzas mortals cun tratsch benediù digl èr dil Segner, pudessi haver freid, e che quei pèr larmas pudessi vegnir glatsch. Freid er' ei buca quei di, mo il tschiel ha prest rasau ina biala cozza alva sur quella cara fossa, ch' astgava buca

esser stgira, e ch' ei cuninaga vegnida cuvretga cun tschupials de stema e carezia. De metter in monument sin fossa purtassi buca neu, haveva P. Maurus scret, mo in dasch verd haveva el giavischau ord sia cara val e quel han ses dus frars purtau neu dagl allontanau Samignun. Quels dus frars, il Sep, il vegl dils fargliuns ed il Hugo han era els dau perdetga, con cars P. Maurus era ad els cun sefar si da notg e criu unviern, per arrivar aunc ad uras sper il létg dil moribund. «Cu essas vegni naven da casa» ha il moribund emparau els, admirond cun engrazieivel cor lur carezia fraterna.

La fossa de P. Maurus visitein nus savens. Ell' ei adina ornada cun flurs frestgas. Ina biala, veglia crusch-fier ei plantada sin ella. De fier resti era la memoria dil bien P. Maurus. El ha meritau. En in temps d'in egoismus rabiau ha el en sia veta practicaeu il pli ideal altruismus, sco ils perderts numnan quei ch' il Segner numna carezia proximala. P. Maurus ei staus rigurus cun negin auter che cun sesez. Avon in onn e miez mav'el aunc entuorn sco sch'ei muncass ad el nuot. Mava ell' Austria per far ils exercezis spirituals en duas claustras e denteren visitar sia cara sora Amalia, malsauna dapi onns, sustenida e confortada dal bien Surfrar, ch' ei lu 10 dis suenter la mort de quei era ida suenter el vi en l' auter mund. Returnaus en Svizzerà ei P. Maurus aunc staus «comis dil Segner», sco el numnava sesez, a Basel e Turitg e bein il davos a Savognin. Aunc la vigelgia de Nadal ha el fatg la messa per las scolas de Mustér a S. Gions. Dapi onns haveva el mai muncau de far quei per legherment e confiert spiritual ded affons e carschi,

che selegnavan tuts de ver sigl altar il bien P. Maurus, co el celebrava la s. messa cun tonta aifecziun e cordiala devoziun. P. Maurus leggeva e recitava e fageva scadina cerimonia cun ina expressiun fetg naturala che vegneva da cor. Savens vein nus' era udiu el a recitond e cantond el chor cun ses confrars il laud de Diu els uffecis. In' atgna expressiun haveva sia vusch, in accent de devoziun e cordialitad. El era enten plidar cun Diu sco enten il tschintschar cun la glied. Scadin «bien di», ni scadina «buna sera» era veramein giavisch. En discuors tudestgs ha el savens ludau il pievel romontsch, ch' el rendi per in «bien di» cuninaga in entir «bien onn». Quei plascheva ad el fetg bein, siu cor fuss gie adina e dapertut staus pronts de pagar tschiendublamein minga plascher e survetsch.

La sepultura de P. Maurus, la vigelgia de Buania, ei daventada ina biala e cordiala manifestaziun de carezia, engrazieivladad e renconuschientscha per il preziau defunct. Malgrad la schliat' aura — ei ha neviu e cufflau ad in contin, il tren della damaun ei arrivaus sutsi cun in' ura retard — ei vegniu in grond pievel per la sepultura. La vasta baselgia claustrala era fullanada sco da s. Placi. Il priedi funeral ei vegnius fatgs dal Revm. Vic. gen. Caminada, che ha era purtau la condolientscha de Mgr. Uestg al convent ed al pievel per la sperdita de P. Maurus. El ha en siu priedi tschentau la damonda: Nua sesanfla il misteri de tonta attracziun per tutta glied? El ha rispundiu: Ina superiuradad d' intelligenza geniala unida cun ina buontad aschi naturala e modesta ha dau ad el ina amablidad, alla

quala negin saveva resister. Il predicatur ha menzionau ils gronds merets de P. Maurus per la restauraziun della claustra e per la scola de quella, mo era ils merets per la scola dil pievel, en special entras siu cudisch «Sigisbert», ch'ei staus avon 30 onns sco ina bandiera el combat per la defensiun della scola cristiana, cu ins haveva entschiet a bandischar Diu e Christus ord ils cudischs de scola. Lu haveva il bien P. Maurus luvrau di e notg per porscher alla scola in cudisch de spért cristian.

La ven. claustra ha il di della sepultura giu de dar gentar a biars. Igl ei stau entuorn 200, ch'eran vegni pli dalunsch. Mgr. Avat Beda Hophan ha engraziau per la viva e cordiala condolientscha a nies cau diocesan Mgr. Uestg Luregn Mattias, alla imperatura Zita e siu fegl Otto, alla Societad retoromontscha, alla Fundaziun Schiller e buca meins a tut il pievel. El ha lura declarau, la carezia de P. Maurus per il pievel seigi per el e ses confrars sco ina ierta sontga. Duas caussas ha el menzionau, che seigien d'emprender da P. Maurus. El seschavi adina direger da grondas ideas e P. Maurus seigi plinavon adina staus in um d'ina gronda e fideivla beinvuglientscha. Sgr. cus. naz. Vonmoos ha purtau il salid a siu vegl amitg e convischin dil cumin de Ramuosch. El numna P. Maurus in pionier per las valladas grischunas entras sia nunstunclenteivla lavur, entras sia profunda beinvuglientscha ed amur enviars ses concarstgauns ed entras sias grondas ovras per ils beins ideals de nies pievel. Nossa poeta romontscha ha exprimiu bein il sentiment digl entir pievel els suandonts vers:

Bia memia baul eis ti spartius,
Bia memia baul a cas' eis ius.
Uss nus da sura benedescha
Entochen che nies Diu unescha
Tiu pievel lu cun Tei in di,
Per mai, na mai sesparter pli.

Lud. Lombriser.

In auter poet ha da cor constatau:

En claustra, el pievel
Lontan e vischin
Pil cor aschi niebel
Ha larmas scadin.

G. D.

Sia tgina

Dalla fossa de P. Maurus mirein nus dalla val giuado encunter la damaun. Da leu vegn la glisch. Nus astgein comparegliar nies car defunct cun ina clara biala steila, vegnida tier nus dagl «orient giu dagl ault cun ina glisch mi-geivla e sereina». La pintga vischnaunca de Samignun sa segloriar d'haver dau alla patria ed alla Baselia quei um de gronda vertid e stabel meret. Nus Sursilvans savevan avon pauc de Samignun. P. Maurus ha fatg a nus cars quei num, aschia che biars havessen il desideri de visitar inaga sia patria, ch'el teneva aschi ault. El hagi viu vastas tiaras, gronds marcaus, mo negliu seigi aschi bi sco ella cara patria tschinclada dad aults cuolms, cun ses uauls verds e sias bialas pradas. La val de Samignun ei sco ina corna sper l'Engiadina ed auda tier il cumin de Ramuosch. Sgr. cus. naz. Vonmoos ha en siu plaid de sepultura undrau P. Maurus Carnot per vischin de cumin, sil

qual «nus essan loschs». Mo era da Ramuosch ei Samignun spartius tras aultas muntognas e pér avon paucs onns ei vegniu baghiau in stradun che metta la vallada en megliaera communicaziun cun l' Engiadina.

Per arrivar a Samignun stuessen nus seser en nosa Viafier Retica dallas sis della damaun; entochen encunter sera e silsunter aunc ir en auto entuorn il pei dils cuolms sin il stradun niev ina buna mes' ura. Havessen nus alas sco igl utschi, nus savessen sgular sur pézzas e vals en bunamein grada lingia da Landquart a Samignun. Vegn ins en auto ella val Samignun, ins entresch' igl empren el vitg parochial, che port' il bien num romontsch: Compatsch; il secund vitg ei il Laret dil P. Maurus, plinensi ein aunc Plan, Raveisch ed il pli ault ha dau alla val il num, il vitg Samignun. Quels vitgs schai-an en ina altezia de 1600 entochen 1700 m. sur mar. Il clima ei denton aunc ualti migeivels. Ei crescha cheu in stupent bi dumiec e bials truffels. Ils habitonts s' occupeschan denton principalmein cun la tratga de biestga. P. Maurus ha detg inaga, siu bab havevi in onn de vender 4 genetschas. Per ir ora el Tirol sin fiera stuevan ils de Samignun pli baul buca pagar dazi, mobein per vegnir ell' Engiadina. Ussa ei quei midau. La val formescha ina pleiv e vischnaunca cun biabein 360 habitonts. Il num Samignun, tud. Samnaun, deriva tenor dir da P. Maurus da S. Magnus. Quel ei staus il successur de S. Gagl, ei staus era a Briganzia ed ha fundau la claustra de Füssen en Baviera ed ei morts 655.

Patrun della baselgia parochiala ei denton igl apiestel s. Giachen. P. Maurus era inaga

da student ius naven discus da siu aug, che haveva menau el sper il Tegern en emperneivlas vacanzas per vegnir a casa e far cun ils ses la bíala fiasta de s. Giachen. A Mustér mava el mintg' onn si ella caplutta de s. Giachen a Quoz, per leu tut persuls urar ni perfin cantar las viaspras della fiasta, mussond cheutras, che siu cor era aunc cun sia pleiv nativa de Samignun. Cun plascher raquintava il car defunct, ch' il renomau pictur Deschwanden de Stans hagi fatg ils maletgs ella baselgia parochiala e habitavi tier siu bab. Igl emprem sanctuari, el qual il grond predicatur e missionari de pli tard ha fatg oraziun ei stau la caplutta de s. Giusep a Laret, ch' ei damaneivel de sia casa paterna. Il maletg sigl altar representa la beada mort de s. Giusep; vid quel vegn P. Maurus aunc ad haver patertgau en sias davosas uras. «Quei maletg less jeu haver avon mei, cu mes égls sesiaran per quest mund». En ina poesia di el d' haver udiu savens en sia veta in zennet, quel della caplutta de s. Giusep, quel lessi el, che vegnessi tuccaus era cu sia olma hagi de sparter da quest mund. Quei ei lu vegniu procurau da ses frars il di de sia mort.

La casa paterna

La casa paterna de P. Maurus ei ina solida casa crap. Quella ha sin la fatschada in grond crucifix, perdetga della pietad dils cussadents. Il bab de P. Maurus era in pur beinstont. Inaga ha enzatgi dumandau el, pertgei el parti buca ses priedis, sco auters predicaturs, en emprema e secunda part, e sin

quei ha el dau per risposta, siu bab havevi en nuegl bia vaccas e bialas vaccas e quellas havevien tuttas costas, mo dumbrar las costas savevien ins buc. En il «Diaspora-Kalender» de 1923 lai il pader vegnir il Gionin e raquintar da sia affonza. Il pader empiara: «Essas paupers da casa?» Il Gionin rispunda: «Paupers buc, nus havein in nuegl plein biestga, bia praus ed èrs e si d' alp in agen nuegl». Mo perquei era P. Maurus buca scaffius. Siu bab hagi in atun mussau ad el ina mona cun bialas e grevas spigias, mo el miravi sin las bialas flurs blauas en quella stagl sin las spigias, e siu bab hagi detg: «Jeu vesel bein, in pur de vaglia vegnas ti buca. Ti tschentas tia mira pli ad ault, mo mira, che ti gartegies bein.» Dal bien bab raquenta il P. Maurus in' outra gada, co quel hagi purtau el sut bratsch d' in trutg vi sur in precipeci admonend de serrar ils égl's, ch' el temi buc. Aschia admonescha P. Maurus de sefidar dil Bab celestial en ils prighels de veta e mort, in bab porti segir. Il bab ha aunc visitau il carezau fegl en claustra ch' el era frater. A Mustér hagi il bab mussau ch' el savevi aunc empau romontsch, el hagi plidau romontsch cun il vegl vischin ed amitg della claustra, il meriteivel Prof. Condrau. Il bab ei lu morts avon la messa nuviala.

In frar dil bab ha fatg buna carriera a München. Quel era naschius a Samignun 1814, haveva fatg mo la scola primara, era staus en in pèr fatschentas mercantilas el Tirol e da leu serendus a München. Leu eis el staus soci dil banchier Schönlin. El ei era staus consul svizzer da 1877—1881. El haveva num Johann Carnot, era staus padrin de creisma de P.

Maurus, in grond benefactor dils paupers e de sia vischnaunca nativa, ed in bien amitg della casa rojala della Baviera. Quel numna P. Maurus il grond benefactor de ses onns de studi. Duront las vacanzas ei P. Maurus staus repetidamein tier siu aug, che viveva lu cun sias soras, ina veta de pietad el grond marcau. Mintga sera vegnevi ei detg rusari en schenuglias; ad el semegliavi enqualga liung de star aschi ditg en schenuglias, scheva P. Maurus. La bun' onda Lina ha leu a München menau il giuven student el teater ed el raquenta, co el seigi staus tut surprius ed incantaus, aschia ch' el levi nuota tedlar pli, tgei l' onda dumandavi el, forse per trer naven sia atenziun dad in ni l' outra scena per tema, ch' ei pudessi far donn a sia olma innocenta. El devi cuortas rìspostas e schevi lu: «Ussa stuein nus mirar sil teater». Silsuenter seigi el tut persuls ius en la casa de teater e dumandau in amicabel signur, ch' el hagi entuppau leu, de far mussar co ei vegni fatg tunar e camiar ed outras caussas ch' el haveva buca capiu. Il viv interess per il teater ei sco in schierm per ils bials dramas, ch' el ha pli tard sez scaffiu.

Dal temps che P. Maurus haveva de sedecider per ina clamada ha il car defunct raquintau a nus d' in mument fetg edificont e decisiv, ch' el ha giu cun siu aug de München. Quel havess giu bugen sch' el fuss staus cun el ed ha perquei offeriu ad el per igl emprem 1000 marcs ad onn e cu P. Maurus deva buca rìsposta, ha igl aug purschiu 2000, 3000 — — e lu detg la finala: «Sche dun jeu a ti 5000 marcs per onn e sche ti vul aunc buc, eis ti in asen».

E lu suenter haver patertgau in mument hagi il bien aug mess vitier ils profunds plaids: «E ti has raschun». In «asen» en caussas dil mund ei nies car defunct staus tut sia veta empau silmeins, mo el ha giu «raschun», sia mira era drizzata pli ad ault, sco il bab veva detg. El ha giu avon égl ed el cor il plaid della sabientscha divina: «Tut ei vanadad auter che survir a Diu ed el sulet carezar». Nus engraziein a Diu che P. Maurus ha en gliez mument buca acceptau l'offerta digl aug, pertgei lu havessen nus mai giu nies car P. Maurus.

P. Maurus ha teniu ault siu bab, mo aunc pli ha el carezau e venerau sia mumma, da lezza ha el scret e raquintau en prosa e poesia entochen la mort. La buna mumma Paulina, nata Jenal, oriunda da veglia schlatteina de Samignun. El ei vegnius numnaus il poet della carezia materna e quei num plascheva ad el. El ha confessau ded en tut siu scriver e luvrar haver giu avon égl sia buna mumma cun il propriest de mai scriver enzatgei, che la mumma havessi buca saviu approbar. El engrazia alla mumma ch'el hagi buca bess a piarder ils beins artai, ils pli custeivels. Cun plascher raquintava el era dal bab della mumma, il derschader Pieder. Tiel tat er' el staus bia d'affon. Sch' el vegnevi in di buc, dumandavi il tat, tgei ch' ei seigi cun igl Johann, sch' el seigi forse malsauns. Tiel tat stuev' ins spluntar avon ch' entrar, schiglioc negliu a Samignun. La mumma era ina femna plein pietad e dapli luvrusa e spargnusa e plein quitau per ils ses. L'emprema tier la lavur e la davosa ded ir a ruaus. P. Maurus ei era staus aschia. Ella luvrava en

casa e sil funs senza vegnir unfisa. Ina gronda famiglia ha ella tratg si ed aunc giu bien quitau per ils survients e luvrers a dis. Ella havevi ina cuschina aschi semplia e cuschnavi aschi famus ils gnocs tiroles, ch'era adina la spisa che P. Maurus haveva bugen e stuevi far de quels 40 e dapli, ina gronda lavur mo quei. Affons ein ei stai 9. Ina sora ei morta pintga; P. Maurus ha descuret quei en ina poesia, la mumma sper il létg tenend il maun dil carezau affon e co el hagi consolau la mumma, mussond sin parvis, nua che la sora fetschi ussa fiasta cun ils aunghels. Dalla pietad della mumma raquenta P. Maurus, ch'ella fagevi bugen la via della crusch. Damaneivel de Laret er' in crest numnaus il Calvari, las staziuns della via della crusch menavan sin quel, semplas tablas de larisich, cun sempels maletgs buca artistics, mo pleins pietad. Quella via della crusch fageva la buna mumma savens ed il P. Maurus cun ella dad affon e lu els onns de studi ed era aunc sco pader. La mumma hagi era detg il rusari per el mintga di duront ils onns de studi, il di della messa nuviala hagi ella lu detg: ussa astgi ella calar de dir il rusari, siu desideri era secomplenius. Dalla mumma di el aunc in auter bi laud: jeu sai, ti havesses dau tîu cor, per schar far paun per ils paupers. Il bien cor hagi el artau dalla mumma, scheva el. Nus havein giu la ventira d'enconuscher P. Maurus dapi 40 onns e savein cun legherment constatar, ch'el ha fideivlamein conservau quei ch'el haveva artau da sia buna mumma: pietad e buntadeivel cor. La carezia per la mumma ei stada la carezia la pli gronda de P. Maurus, de carezias terrestras. Cu el era student ad Inns-

bruck all' universitad cantavan ils students in vivat silla carezada de mintgin. El ha detg, sia carezada senumni Paulina — sia mumma. In de ses amitgs levi dispet saver tgei Paulina quei seigi. Quel ha maridau la sora de P. Maurus, l' Amalia, ch' ei ida bunamein ensemen cun el enta parvis. Tier quella buna sora a Landeck el Tirol era la mumma seretratga ils davos onns de sia veta, leu eis ella morta 1902 mo 62 onns veglia. Quella cara fossa ha P. Maurus savens visitau, mo sia val nativa de Samignun pareva ad el nuota pli aschi biala, clara e sulegliiva sco avon, cu la mumma era buca pli leu. Carezia per sia mumma ei honor per mintga carstgaun, quella honor auda cumpleinamein a P. Maurus. Ussa ein las duas olmas, che carezavan in l' auter ensemen unidas el reginavel de carezia perpetna. Ella poesia sin la harta de memoria ha P. Maurus rugau, che l' olma della mumma pertgiri ils affons tochen ch' els vegnien era els tiel bab e tier ella en la casa dil Bab perpeten.

P. Maurus haveva bugen igl unviern, ch' el numna en ina poesia «siu vegl amitg». Quel porti ad el pér las flurs ed il cant dils utschals en siu cor, caras canzuns. Igl unviern era el meins disturbaus da «vaccas, che maglian mias flurs». El haveva meins visetas da glied jastra. In di d' unviern eis el vegnius satraus, in di d' unviern, ils 26 de schaner 1865 era el naschius. Ei ha neviu sin il vèl, che cuvrevà igl affon, ch' ei purtavan tier il s. batten, ei ha neviu sin il vaschi de morts. La neiv ha la colur dell' innocenza e formescha sch' ins mira pli bein bialas flurs, che terlischan el sulegl. In maletg della veta de P. Maurus de terlischonta vertid

els radis della carezia divina. In conventual de Mustèr, P. Sigisbert Monn, da quei temps provisur della pleiv de Samignun, ha battegiàu igl affon. Igl ei vegniu dau ad el il num Gion Rudolf. Siu patrun seigi s. Gion Battesta, scheva P. Maurus, mo pli ault teneva el aunc igl a-piestel s. Gion. Igl evangeli de s. Gion numnava el il pli bi cudisch dil mund. Ed el haveva legiu fetg bia cudischs de vegls e novs auturs. El teneva ault s. Gion era per amur della fideivla carezia, la quala P. Maurus ha era sez imitau en tut sia veta.

Dals onns dell' affonza lai P. Maurus enschegniusamein raquintar il «Diaspora Kalender» de 1923, il Gionet. Il pader sto scriver ina historia, il plevon de Turitg, Vogt, pretenda e fa prescha, cheu sto il Gionet vegnir. Buca tuts lecturs vegnan ad haver encurschiu, che P. Maurus seigi sez quel. Il Gionet raquenta dals praus ed èrs, dallas vaccas en nuegl dil bab. È lu era da s. Clau. «Bia paternos havein nus detg e tagliau en tschiens en in romet de pégn, che nus havein la sera avon mess sin meisa e lu semiau tutta notg da s. Clau e siu asen». La damaun currend giun stiva vesevien els sin meisa enamiez ina cuppa gromma e lu ina lieu de paun alv ed era nuschs e meila, aschi dus meils per in e 7 nuschs, els erien biars. Ed els erien leds e cuntents. El raquenta lu da sia emprema ura, in rudi de sulegl, da siu emprem cunti, dal bien plevon, che mussavi ad els de seglir, co el hagi astgau seglir sur lez, semess giun plaun en brauncas. Il Gionet raquenta, co el seigi ius stedi e bugen en la caplutta de s. Giusep a rusari. La pli gronda queida havessi el denton giu de tucrar inaga il zenn, ed

in di, cu tut era sil funs a luvrar, hagi el buca pudiu resister pli, seigi sependius vid la tretscha ed empruau e saviu tucclar meglier e meglier per siu grond plascher, mo lu seigi la mumma vegnida tut en in suadetsch e priu orda maun la tretscha e scumandau il tucclar, che havevi alarmau tut la gliעד dil vitg, la caussa seigi denton ida o en bein. Pli tard hagi el empriu de survir messa ed hagi fatg quei aschia, ch' el seigi savanzaus ded eser in 5avel ministrant, che astgavi star sigl altar sper il cudisch de messa e ch' igl uestg Willi hagi ludau ils ministrants, che hagian fatg schi pulit, sco negliu ella diocesa. Il Gionet raquenta era in pèr catavegnas d' affons. El ed il Luis hagian marclau en paglia ina veglia furnascha per survegnir ziaghels cotschens per far color cun smaccar quels en frina. In di hagian el ed il Luis ligiau pigns brensins vid las combas d' in gat, mo giu la sgarschur de ver, co quel seglievi en furia per il clavau entuorn e seigi ius, ch' ei hagian mai viu el pli. P. Maurus ha giu tut sia veta ina tema dils gats. Inaga haveva el a Trun mess giudem il létg ses caltscheuls ners, bletschs, — senza dir de quei ad enzatgi, che havess bugen procurau per schetgs, e lu emblidau, ch' ei era ses caltscheuls e tertgau, ch' ei seigi in gat ner e giu tema e fastedi de catschar naven el, tochen ch' ei seigi la finala vegniu endamen tgei ch' ei seigi. Quei fuss in mussament per quei che perderts pretendan, che temas ed anguoschas ord ils onns d' affon persequiteschien in carstgaun duront sia entira veta. Quei numnan ei psicoanalisa.

Ina fiasta devi ei a Laret mintg' onn il schaner, cu il suleagl seschavi puspei ver, igl

emprem en stiva dil tat ed in pèr dis suenter en la casa paterna. In entir meins senza sulegl, in tschiel blau senza sulegl seigi sco in égl bi senza glisch, mo exact sin l'ura e minuta comparevi el mintg'onn puspei per legherment de tuts. Il calender «Diaspora» porta in bi malletg: il tat el sessel sper finiastra e la tatta cun mauns a Diu ed il buob cul tgau bunamein da finistra ora, mirond vi sil sulegl che cuchegia neu sur ils cuolms.

Scola

P. Maurus era d'affon buca fetg ferm. Bia ieli de pèschs ha la mumma fatg prender el. Ils geniturs han perquei buca^a tarmess el en scola de vischnaunca igl emprem onn, igl aug Heinrich, frar della mumma, ha fatg scola ad el en stiva dil tat e la tatta filava e tedlava. Pli tard ha el giu in scolast, ch'era aunc staus scolast de sia mumma, per il qual el ha manteniù grond respect tut sia veta. Ei eri in scolast plein premura d'instruir ed educar bein ils affons. El raquintava bugen, co els hagien cun caschun dell'inspecziun de scola cantau cun tala forza: «Clomas o patria», ch'igl inspectur hagi detg, quei seigi griu, buca cantau, mo el eri cun tut gl'auter fetg cuntents. La ductrina ha il plevon Joseph Büchel fatg. Quel ha lu era vii ils gronds duns de siu scolar e ministrant ed ha entschiet a dar latin ad el. P. Maurus raquenta, co el seigi currius a casa cun sia emprema grammatica latina sut bratsch ed hagi detg cun grond legherment alla mumma, el astgi imprendere latin. E quei ha el lu era fatg cun gronda premura, aschia ch'el ha a Sviz saviu ir ella se cunda classa ed ei staus en quella prest igl

emprem. Naven dalla quarta classa ha il Carnot giu en tuts roms l'emprema nota. En las davosas classas ei Sur G. B. Keller staus siu professor. Quel ei morts 1912. Il prof. Keller scheva savens, ch' el hagi darar giu in schi car e bien student en tuts graus sco il Gion Carnot. Ils concepts, lavurs en prosa e poesia haveva il professor conservau sco models ni exemplars entochen tiel fatal barschament dil collegi, ils 3 d'avrel 1910, nua che quels ein cun bia autras caras e preziasas caussas curdai en tschendra. Aschia scriva Prof. Aug. Giger, Canoni Dr. J. Simonet ch' ei staus conscollar de P. Maurus a Sviz numna el «in scolar exemplaric», ses pensums latins erien il bia senza menda. Dasperas eri el lu gia amator della poesia, eri tut incantaus dalla ovra de Weber «Dreizehnlinden», ch' el ha da giuven pader translatau per part en stupent latin. Ina lavur dalla quala nus havein udiu a plidond prof. Jostes all' universitad de Friburg cun il pli grond respect. En la VI avla classa ha il distinguiu student era giu de representar la principala persuna el teater «Alexius» de cardinal Wisemann. Igl onn 1931, celebrond il collegi de Sviz siu giubileum de 75 onns, ei P. Maurus vegnius clamaus per oratur festiv ed ha acquistau grond laud. Il student exemplaric era daventaus in um renomau e respectau.

Naven da Sviz ei P. Maurus ius all' universitad ded Innsbruck el Tirol tier ils paders gesuits ed ha leu studiau ensemen cun Prof. Beck a Friburg, ch' ei enconuschents era al pievel romontsch per in dils pli valerus e habels umens de nossa Svizzera catolica. Prof. Beck e P. Maurus ein adina restai buns amitgs.

Ad Innsbruck ha P. Maurus empriu d'enconuscher e carezar il pievel tiroles, in pievel de maguol catolic, il qual el ha defendiu duront l'uiara mundiala e gidau suenter quella cun levgiar la miseria ton sco el ha saviu e pudiu. Certins han perfin cartiu P. Maurus seigi tiroles cun quei ch'el teneva ton cun l'Austria ed il Tirol, mo el era da saung grischun dil tut, mo teneva ault il pievel austriac e tiroles muort la gloriosa historia de quel, ch'el enconuscheva era fetg bein, e buca meins muort il spért catolic de quei pievel. Ad Innsbruck ha P. Maurus era empriu de sunar citra, cun la quala el ha delectau savens sia cara mumma, che tedlavi cun tonta affecziun seras ora, ch'el selamenta suenter la mort de lezza en ina poesia: ussa negin che teidli pli sin siu sunar, forsa la mumma enta parvis. El sunava aunc els davos onns bugen e plein cor las bialas canzuns tirolesas. Ei era in plascher de tedlar. Cantadur eis el mai staus in bien e tuttina mussava el ina fina udida el sunar. El scheva, ch'el seigi forsa vegnius da giuven memia rubiestia-mein censuraus el cantar. La tema fa daveras piarder buca mo la curascha, mobein era il domini della musculatura.

P. Maurus ei vegnius all'universitad cun 17 onns. Quei ei bein ina raritad. Ils biars de nus essan da 17 onns aunc ditg buca aschi avanzai. Treis onns eis el staus ad Innsbruck, nua ch'el ha applicau il temps fetg bein. El ha studiau filosofia e teologia e dasperas eis el s'occupaus bia cun historia e litteratura, ils roms della scienza ch'el ha dociu pli tard. En quei temps hagi el era legiu bia ils poets grecs, forsa per cuort'uriala, sco el recamon-

da en ina brev ad in de ses scolars de leger il Sofocles. Filosofia hagi el studiaiu pauc, schev' el enqualga, denton fuv' el era en quella buca mal da casa. El ha legiu e studiaiu il cudisch dil P. Liberatore, in dils emprems restaurators della filosofia de s. Tumasch. Era ils cudischs de Kleutgen, sur la filosofia e teologia veglia, tenev' el ault. Per questius fetg abstractas hagi el denton buca giu quei grond interess. Duront ch' il bien P. Limburg plidavi sur digl «esser» sco della differenza denter essenzia ed existenzia, miravi el bugenda finiastr' oravi sin il cuolm Isel e patertgavi: «Sch' igl Andreas Hofer fuss ussa cheuvi cun ses umens!» Bia ha el legiu da student sur la historia dil Tirol e dell' Austria, quels pievels d' olma catolica. P. Maurus ha mussau viva simpatia per l' Austria e sia sort. El haveva empriu d' enconuscher il pievel sez e sia historia. Ed el ha era viu, che quella tiara ei in grond sustegn per la baselgia catolica. Quei han denton era enconuschiu ils adversaris, che han luvrau cun tutta forza per scarpar empaglia l' Austria catolica. Il princi hereditari Ferdinand fuss daus in memia habel imperatur, el ei vegnius sentenziaus alla mort dalla framassuneria. Il mund ei s' alzaus ell' uiara dils pievels; in dils principals intents fuva: de sfraccar l' Austria catolica. Quei intent ei vegnius contonschius entras la renomada pasch, della quala ils pievels han aunc de pitir.

Dad Innsbruck scriveva il giuven student enqual artechel el «Tagblatt» de Cuera. Quels plaschevien al bien bab a casa. In temps havess el magari giu plascher de vegnir redactor d' ina gasetta. El senteva ch' el havessi il dun

de scriver e scriveva era bugen. El seigi buca cuntents, schev' el, cura ch' el hagi buca scret. E scartira ha el manteniu ina clara e biala entochen la mort. Ses scolars ha el adina stimulau de scriver: ad el havein nus d'engraziar, che nus havein oz ina pli abundonta litteratura. El ei ius ordavon cugl exempel ed ha influenzau ses scolars ed auters.

Ils 3 onns ded Innsbruck numna P. Maurus «ses bials onns». El fuva cheu libers ed ha pudiu sesviluppar. Alla fin de quels ha el fatg sias 7 jamnas scola de recrut sil «Rossboden» a Cuera. In schuldau sidretg sco in coniv er' el denton buc. «Carnot, fai buca dies ault,» ha in officier reclamau. Ed el rispunda maliziusamein: «Jeu hai tal senza far». Cul tgau ad ault ei P. Maurus buc ius tras la veta, mobein cun pei segir e franc.

Clamada

Ed ussa era il mument neutier, che P. Maurus stueva sedecider per ina clamada. Quei giuven ideal vegn ad embratschar la clamada che ha igl ideal il pli sublim. El quitavi che quels che stoppien adina luvrar e sestentar per caussas materialas, savessien buc esser ventireivels. El scheva, el hagi bein pér tard viu en, che quella sia idea dils giuvens onns seigi buca gesta. Sia olma ideala ed innocenta era profundamein religiosa. Il spért de pietad era ierta de famiglia, en special de sia pietusa mumma. El raquenta, ch' el eri d'affon vegnius inaga ded ir siado empau pli ad ault e vesend leu lunsch entuorn la gigantica, maiestusa pézza, seigi el staus surprius dal pertratg vid il scaffider dil tschiel e della tiara, dal qual la

buna mumma raquintavi aschi da cor. Il di de sia emprema s. Communiun seigi el staus suenter miezdi ditg tut persuls e retratgs enombra biala, hagi buca bia fatg oraziun, nuota legiu, mo eri aschi beaus, ch'el hagi quellas uras mai pudiu emblidar. Semettend cun sia mumma sin viadi per ir a studiar, ha quella menau el en ina caplutta de Nossadunna e tschentau el leu sut la protecziun della mumma celestiala. A Sviz era el en casa de Nossadunna digl Agid. Cura ch'el mava tier igl aug a München, serendev' el cun l'onda bugen ella caplutta de Nossadunna el spital dil duca. Ils onns ded Innsbruck pelegrinava el puspei savens ad Absam tier il sanctuari de Nossadunna. El confessa ch'el hagi ded engraziar a Nossadunna sia clamada, che ha menau el per stabel tier il sanctuari della Mumma della misericordia a Mustér. Co preziaiv' el ils versets dil poet tudestg Novalis, in protestant, che dian de haver anflau negliu in ruaus aschi pacific sco ellas capluttas de Nossadunna. Ed era igl Engiadinès Gian Fadrì Caderas carezava el per la medema raschun, che quel, schegie protestant, ha cantau l'«Ave Maria». Quels dus citava el savens cun special placher. Avon paucs onns ha la scola produciu ina stupenta «Cantata», ella quala la Mumma della Misericordia vegn ludada e benedida en moda aschi cordiala. Il text ei da P. Maurus e la melodia da siu confrar P. Leo Kunz, l'artist el plaid, l'auter el sun, omisdus ussa tiel Segner, cuort in suenter l'auter. Da quei pauc cheu allegau vesein nus, che P. Maurus ei staus in fervent veneratur de Nossadunna da giuven ensi entochen la mort.

E carezia gronda per Niessegner ha el era giu, ed en quella ha el bugen bandunau il mund e tut quei ch'el teneva car. En ina poesia pertratga el vid ils plaids dil apostels: «Mira, nus havein bandunau tut ed havein suandau tei, tgei havein nus de spetgar persuententer?» El haveva bandunau bia per amur dil Segner: sia mumma e siu bab, ses carezai fargliuns, siu Samignun. El ei de quei mai s'enriclaus en la fidonza sin Quel, che ha empermess il tschien dubel e la veta perpetna. Aunc ils davos dis de sia veta ha el repetidamein declarau, ch'el seigi mai in mument staus s'enriclaus. Ils davos onns eran ils plaids de Niessegner sia quotidiana meditaziun. En special ha el priu per cor il plaid: «Sitio — Jeu hai seit». El sez piteva dalla seit, dumandava, cu el vegneva en casa, savens in buccal aua frestga. Ils davos onns buca pli, el unfreva sia seit a Jesus. Ina dellas davosas ovras de P. Maurus, la Passiun de Niessegner, ch'ei vegnida representada a Domat per l'emprema ga e silsuententer a Friburg, en omisdus loghens cun grond success e sontgas impressiuns. P. Maurus era staus a Glion per mirar la Passiun. Returnaus ha el ludau ils acturs, ch'ei hagian fatg aschi bein, mo el steva mal ch'il lungatg era buc adattaus per in tema aschi sogn. El ha sentiu en siu cor il basegns de far enzatgei pli lev ed adattau per exprimer ils gronds misteris della misericordia e carezia dil Salvador. Ed el ei per carezia enviars Niessegner semess vid la lavur ed ha scaffiu en cuorta stiala temps sia ovra: «La Passiun e gloria de Jesus». Quei che nus havein admirau il pli fetg en quell'ovra ei la idea geniala de re-

producir quasi igl entir evangeli. L'entira ovra ei in himni a Christus. Aunghels cantan sia gloria, carezia e misericordia, affons raquentan sia carezia e buontad, sias miraclas, il pievel ei surprius da sia grondezia miraculosa; negin ei pussents sco el, mo era negin sco el buns e pleins carezia. Nus engraziein a Diu, che ha dau al car defunct il pertratg e la curascha de semetter vid quella gronda lavur aunc els davos onns de sia veta ed esprimin il giavisch, che quell'ovra, ch'ei sco in testament dil car defunct, pudess vegnir transladata per nies pievel romontsch.

Pertgei ha P. Maurus vuliu vegnir in pader benedictin? In temps ha el perfin patertgau de vegnir gesuit, mo la zun meriteivla milissa dil capitani s. Ignazi era pil character de P. Maurus forsa empau stagn militonta. Ad el corrispundeva pli bein la veta pli ruasseivla e pacifica ella cella d'ina claustra benedictina. Il car defunct temeva buc il combat per il bien; perdetga ein biars artechels en gasettas e scartiras ch'el ha scret per defensiun de dretg e giustia. Denton era quei buca propi sia olma, lezza era plena ideals de pasch e ventira per tuts. E pasch ei in dils gronds ideals digl uorden de s. Benedetg. Pertgei eis el vegnius a Mustér? Nus savessen rispunder: per buontad e per amur della patria grischuna. Schegie naschius orasum in ur dil Grischun, era el Grischun da tut cor. In plascher haveva el de saver dir, che dal temps de Napoleon udevan ins aunc: «ils Svizzers ed ils Grischuns». El haveva era studiaiu l'istoria de nossa tiara e l'impurtonza della claustra de Mustér en quella. Ei era ils onns trests per nossa venerabla, veglia

claustra. Quella dueva ussa murir e schar artar. Pussents signurs catolics de num en uniun cun auters liberals havevan entras leschas fatg nunpusseivel de prender si novizs. P. Maurus haveva enderschiu ad Innsbruck, la claustra seigi sin murir ni morta dil tut. Mo da l' autra vart haveva el era udiu, ch' ei seigi instradau nova veta en claustra. Quel ch' ei pli tard staus siu bien amitg, il redactur e mistral G. G. Condrau, era staus cun el student a Sviz, haveva cert era raquintau dal grond cumin e siu mistral Dr. C. Decurtins, che haveva inauguruu nova veta per la claustra. P. Maurus scriva, el havevi udiu, che novs novizs seigien entrai en claustra e ch' ins lavuri vid la restauraziun de quella. El havessi buc astgau crer de saver contribuir leutier, mo tuttina seigi el vegnius en claustra de Mustér, ed eri cheu senza strusch saver co ni pertgei. Nus denton cartein, che siu cor buntadeivel levi prestar agid e che sia carezia per la patria grischuna hagi menau el il liung viadi naven da Samignun, nua che la spartida seigi stada aschi greva, tras il Tirol e sur igl Arlberg a Cuera e lu siado a Mustér. Cheu eis el arrivaus il di de s. Carli, ils 4 de november 1885. S. Carli, ch' era staus a Mustér e teneva ault quei liug de ss. reliquias, ha giu dal parvis franc buca mirau nuidis a vegnend quei giuven dalla Surselva si; el vegn ad haver benediu ses pass.

«S. Gion seregurdava aunc en sia aulta vegliadetgna (1. cap. v. 39), ch' ei fuvì las 4 della sera, cu el seigi vegnius l' emprema gada ensemen cun Niessegner. Era per mei eis ei stau dallas medemas uras, cu jeu hai viu per l' emprema gada ils mirs della claustra de Mustér».

Aschia scriva P. Maurus ella biala gasetta per dunnauns catolicas, redigida da Anna Sartory, la capavla scribenta e poeta, amitga dil car defunct; l'annada 1934 porta en mintga numera regurdientschas («Erinnerungen») da P. Maurus. El scriva vinavon: «P. Priur Benedetg Prevost ha retschiert mei aschi paternamein ed ei restaus miu bien bab spiritual entochen sia mort, ils 13 de zercladur 1916». Nus havein viu P. Maurus sper il létg digl avat malsaun; el ei staus sper quel dis e notgs ora veramein sco fegl sper il bab moribund.

Nus students miravan gest orda finiastra, cu P. Maurus ei vegnius e selegravan dil niev dèl della famiglia claustrala, mo essan selegrai aunc pli fetg enten emprender d'enconuscher quei niev claustral. P. Maurus era ussa el liug desiderau. Denton ha el cheu aunc giu de far atras grevs combats. La claustra era aunc aschi paupra e desiarta, sco ina malsauna sin pugn de mort. Dals vegls religius vivevan mo dus pli, il bien P. Giusep, in Tirolès, ed il frar Bruno Maissen. La scola haveva mo 24 students en 5 classas: ina preparanda per ils Romontschs, 2 realas e 2 latinas. Dapertut savevan ins observar las trestas consequenzas dil barschament de 1846. Allora haveva la claustra aunc strusch pudiu revegnir dalla devastaziun entras il Franzos 1799. Ils emprems capitulars de Mustér han giu de purtar gronds sacrificis. Dapi 50 onns varga, ei adina vegniu baghiau e restaurau e finiu eis ei aunc ussa buc.

Noviziat

P. Maurus ha fatg siu onn de noviziat ensemen cun il defunct P. Placi Müller, morts igl onn 1925 ch'era staus biars onns econom della claustra. Dus characters fetg differents in da l'auter, empau la Maria e la Marta digl evangeli. P. Maurus raquintava dallas grevas tentaziuns digl empren miez onn dil noviziat. Ei parevi ad el tut stgir e grev, ei vegnevi il pertratg de fugir, d'encurir ina piazza per redactur d'ina gasetta. Ei mavi era tut empaglia tgei ch'el prendevi enta maun, l'ampla, il lavor, la platta de survir a meisa; mintga di ed aunc pliras gadas a di stuevi el dir «culpa». Nus engraziein denton al Segner, che ha dau ad el la grazia de perseverar. El ha anflau la pasch dil cor enten il Segner. Nus cartein ch' il defunct avat Benedetg Prevost de p. m., il restauratur della claustra, hagi cheu giu grond meret. Quel era in um, che capeva la gliעד, saveva plidar cun il pign ed il grond, sco ei cunvegneva mintgamai. P. Maurus scriva era, ch'el hagi da siu superiur Benedetg empriu d'enconuscher la part pratica della teologia e filosofia, e quei corrispondeva a sia olma buntadeivla: far dil bien.

Far dil bien per las olmas, quei ei stau igl ideal grond della veta de P. Maurus. Quel ha el inaga exprimiu cun dir al scribent: «Jeu savess prestar pli bia en litteratura, sche jeu mass buca ton per las vias, denton crei jeu, che quei ch'ins fa per las olmas vali la fin finala pli che tut auter». De quei vegn el buc ad esser staus mal sin pugn de mort e selegra ussa ed en perpeten.

P. Maurus ha denton buca saviu far siu no-

viziat senza disturbi. El ha bein prest stuiu vegnir en scola, igl emprem tier nus Romontschs della preparanda. Enqual plaid romontsch ha el saviu emprender cheu da nus, ed el engrazia aunc silla davosa pagina ch'el ha scret el calender romontsch de 1934 aschi buntadeivlamein persuenten. Mo era en outras classas ha el stuiu far il professor, cun quei ch'ei era aunc aschi paucs paders surcargai cun lavur.

Ils 2 d' uost, il di dil perdun de s. Francestg, ch'ins saveva gudignar allura mo en claustra ed en las pleivs dils paders capucins, digl onn 1888 ha P. Maurus celebrau sia Messa nuviala ed ei ha stuiu never e dar ina gronda neiv quei di, sco il di de siu batten e de sia sepultura. Ussa era P. Maurus sacerdot dil Segner. El haveva fatg siu profess per la claustra de Mustér ils 23 de zercladur 1888 ed haveva retschiert il s. sacrament digl Uorden, ils 8 de fenadur 1888. Adina e dapertut ha el fatg honor alla stola, ch'el haveva retschiert dal Segner. Quei savein nus, che havein giu la ventira d'enconuscher el, attestar tuts. Immaculada ei stada sia veta sacerdotala e plena de merets per la claustra e sia scola, per las olmas e per la honor de Diu e Christus. Sco sacerdot dil Segner ha el luvrau senza mai vegnir unfis entochen la mort. Nus havein giu scret P. Maurus eri bia patertgond vid sia lavur en scola claustrala ed ella litteratura ed en claustra, mo surtut eri el sacerdot e quei plaid ha Rev. P. Odilo Zurkinden, ch'ei staus dapi 27 onns il confrar de confidanza dil car defunct, confirmau cumpleinamein.

Sacerdot

La devisa digl uorden de S. Benedetg ei: «Tut per la gloria de Diu» ed en la regla de siu uorden ei in dils principis fundamentals: «All' ovra dei nuot vegnir preponiu». P. Maurus ei vivius fideivlamein conform a quels principis. Era cu el haveva luvrau l'entira notg, fuva el la damaun bein marvegl avon l'alva dil di el chor cun ses confrars per urar e cantar il laud a Diu. Returnaus da liungs viadis e strapazzontas lavurs tralascava el buca ils uffecis divins. Mintga damaun fageva el suenter messa ina cuorta meditaziun; steva el spért sper la crusch dil divin Salvader, tedlava e considerava ils davos onns ils 7 sogns viarvs, ch' il Segner ha leu plidau. Rev. P. Odilo Zurkinden ha scret da P. Maurus in plaid, che para a nus d'exprimer fetg bein il cuntegn de sia veta: «Sia veta era ligiada vid Diu». Ins saveva entuppar P. Maurus sin via, el carr della viafier, sin fiastas ed en legras compagnias, el saveva prender part de tut, esser leghers e de buna veglia, mo el seperdeva mai. Ses raschienis, sias raquintaziuns, ses spass e sias tuccas, el saveva dar bunas, tut era bi ed edificont. Nus essan stai bia uras ensemen e savein attestar de mai haver udiu dad el in plaid, che havess violau la carezia proximala. El ei vivius el mund sco sch' el fuss buca de quest mund. Buca mo entras siu plaid ha P. Maurus operau bia bien per la honor de Diu ed il salit dellas olmas era entras igl exempel de sia veta. P. Maurus era ina personalitad constanta, ruasseivla, perquei ch' el haveva empiriu de tener a mistregn sesez e de viver cun Diu.

Il car defunct ha pituu bia dolurs en sia veta. In buob de Basel ha giu commiseraziun cun el, che hagi mo in dent pli. Terriblas dolurs dils dents ha el giu, savens senza schar encorscher enzatgi. En ina brev selamenta el era da dolurs dellas ureglias, che fetschien vegnir el tut confus. Dad in' outra malsogna ha el pituu onns ora, ina malsogna, che fa vegnir auters deprimi e de schliata luna. El ha era giu de far atras grevas uras, siu cor era fetg sensibels, mo adina compareva el avon siu concarstgaun sereins e migeivels, sco sch' ei muncass ad el nuot. P. Maurus ei staus in niebel carstgaun, unitad, perseveronza e fideivladad ein las enzennas de siu character. Quellas ha P. Maurus demussau en tut siu far ed operar en claustra ed en scola, en baselgia, ed ora el pievel.

El Grischun quintava P. Maurus ded esser staus quasi sin tuttas scantschallas. E nus savein ch' el era cheu adina beinvegnius. Siu priedi era in deletg per tuts. A Basel ha il defunct plevon Käfer clamau el pli che 20 gadas per ils exerchezis als εμπremcommunicants, ed in vicari ha attestau, negin anflavi aschi bein la via tier il cor digl affon sco nies car defunct. El plidava aschi sempel e cordial, ch' igl affon tedlava bugen, mo era ils carschi ed ils perderts havevan in plascher dal priedi de P. Maurus. Ses priedis eran bein ponderai e patertgai; vegnevan da cor e mavan a cor. El scriveva mo ina partizun dil priedi, ils pertratgs pincipals, mo el meditava en fatscha dil Segner quei ch' el purtava avon al pievel. La sempladad ha el practicau en tut siu plidar, scriver e viver, mo tut era sco sularau d' in spert genial e dal cor plein buontad.

P. Maurus ha era perdegau en fetg bia baselgias per la Svizzeria entuorn ed era ell' Austria e bein enqualga silsuentar aunc fatg plaids e referats en radunonzas popularas, societads ed uniuns. Igl ei buca de sesmarvegliar, ch' el ha buca pudiu vegnir pli vegls, che datier dils 70, plitost stuein nus engraziar al Segner, che ha manteniù aschi ditg quella custeivla veta, che parevâ da 60 d' ir da rendiu. Las oraziuns fatgas lu per el ha il Segner exaudiu cun schar el aunc in decenni, el qual el ha luvrau cun forza e curascha giuvenila. Ussa era P. Maurus aunc bia pli lunsch entuorn enconuschents e respectaus ed haveva perquei mo pli bia lavur. El ha adina prestau gronda lavur, mo el davos decenni ed ils davos onns bein aunc dapli ch' avon. A tuttas supplicas corrispondeva el, sche zaco pusseivel, buca bugen scheva el inaga in na; «da cor bugen» era sia ordinaria risposta ed havend fatg bia lavur engraziava el aunc prendend comiau. Aschia ha el era aunc fatg la davosa gada ch' el ei staus tier nus la vigelgia de Nadal 1935, paucs dis avon sia mort. «Dieus pertgiri e stai cun Diu e Dieus paghi per tut bien, ch' jeu hai retschiert en questa casa». Buca el, nus havessen giu d' engraziar, per biars e gronds survetschs prestai e per la schi buntadeivla amicezia e carezia, che nus havein onns ora gudiu.

In dils davos legherments per il bien P. Maurus ei la viseta della Tresa de Konnersreuth stada. Ils 13 de settember 1934 haveva ella visitau il Ranft dil beau Nicolaus della Flia e venerau sias reliquias a Sachseln. Ils 14 eis ella vegnida a Mustér per visitar P. Maurus. Ella ei vegnida en auto de Prof. Wutz sur l' Alpsu cun sia sora ed in frar. A Mustér ei la

viseta stada tut dascus mo pil P. Maurus, che ha clamaus, menau ella en baselgia, nua ch' ella ha fatg oraziun e venerau las reliquias sco avon tschentanners s. Carli haveva fatg ed ei lu puspei turnada anavos sur cuolm. A P. Maurus era ei da part de Prof. Wutz vegniu scumandau de dir ad enzatgi da quella viseta. El ha cuschiu, mo igl ei vegniu enconuschent entras auters. P. Maurus ha lu era scret alla redacziun della gasetta «Schweiz. Sonntagsblatt»: «Jeu vegnel mai ad emblidar quell' ura; sin mei ha quella fatscha aschi pacifica, quels égls clars, sco jeu hai mai viu semegliants, quella sinceradad, fatg pli bia impressiun, che forsa in' ura della passiun, suenter ch' jeu vevel legiu bia sur Konnersreuth, era ils dus cudischs de nies niev martir, Dr. Fritz Gerlich». (No. 12 p. 179).

P. Maurus ha lu mussau siu confessional alla Tresa e detg: «Miu confessional schai sper la via; forsa hai jeu cheu falliu cun esser memia buns.» Mo la Tresa hagi rispundiu schend: «Il Segner ei buns!» Quei ei stau ina consolaziun per il bien P. Maurus, ch' ei staus in aschi bien bab spiritual per tons mellis e mellis fideivels, che han ad el confidau lur olmas. El ei staus buca mo in bien predicatur, mobein era in confessor plein buontad e carezia unida cun clara enconuschientscha dil cor human. Ed era sper il létg dils malsaus e moribunds ei P. Maurus staus nundumbrevlas gadas per confiart e consolaziun de quels. El teneva ault s. Francestg de Sales, che ha scret il plaid profund: «Dai a mi olmas, gl' auter pren naven». Sin la veta de P. Maurus astgass ins bein era applicar quels plaid.

Per las olmas ha P. Maurus era luvrau cun

gronda premura e bien success era en missiuns. El ha fatg missiun en la Cadi a Breil, Trun, Tujetsch ed a Surrein. Per Tujetsch haveva il venerau plevon defunct, Sur canoni G. Engler tenui sulet P. Maurus per adattaus, quel stermenti buc, el detti curascha. A Trun haveva P. Maurus fatg 1909 la missiun cun il car defunct Mgr. avat Benedetg e P. Gion Santini, omisdus dus stupents predicatur, mo P. Maurus haveva plaschiu il meglier principalmein a glied empau pli de pertratg. Mintga priedi era en verdad empau in' ovra artistica plein cor e spért. El ha fatg missiuns era en Lumnezia e Surmir. A Vaz ha el perdegau extra per ils Mosers per tudestg. El raquintava co quella glied erien all' entschatta restai freids, mo cu el hagi raquintau dalla mort d' in puccont, lu hagi in um vegl detg, cun quel seigi il ner ius, e sin quei seigi il glatsch staus ruts en. Ella catedrala a Cuera ha P. Maurus repetidamein fatg il priedi per il meins de Matg e perdegau sin fiastas. Era a S. Gagl eis el staus predicatur.

En biaras claustras de paders e de mu--niessas ha P. Maurus diregiu ils exerchezis spirituals. Treis gadas ha el fatg quei a Nossa-dunnaun e quatterga ella claustra de Mustair. Igl onn 1921 eis el staus ad Engelberg per il medem intent. Mo era superiors de claustras ell' Austria ed en Tiaratudestga han clamau nies bien P. Maurus per lur paders e munies-sas. Aschia eis el staus aunc ils davos onns a Salzburg, Seitenstetten, Kremsmünster, in' autraga tochen giudem la Baviera a Waldsassen sin ils confins della Boemia. Returnond da leu ha el giu la ventira d' assister ad ina processiuun triumfala en honor dil sogn frar capucin Kon-

rad, dalla quala el ha raquintau a nus cun grond plascher. Il bia scriveva el ina carta, ch' ei seigi bi, el sappi ussa far vacanza per tgierp ed olma, schegie che per auters fussen 4—5 priedis per di e bia uras confessional pintga vacanza. In luvrer zun activ ei P. Maurus en la vegna dil Segner, el ha meritau il «denar».

P. Maurus ha operau buca mo cun priedis e missiuns per il salit dellas olmas, mobein era cun audienzas e correspondenzas privatas. Tier quei bien P. Maurus era negin schenaus ded ir e tut mava bugen, ed el, schegie surcargaus cun autras lavurs pli ch' avunda, retscheveva tuts en cordiala curtesia e sedeva giu cun pign e grond e refreva sias lavurs sin la notg. Auters havessen buca giu peda, el rievva enqualga sur quella gliעד spir preschas e fuolas, che fagevan denton aunc ditg buca tonta lavur sco el. El ha scret il plaid remarcabel, ch' el deva era biaras gadas per cussegl: «Has ti zun bia de far, sesa giu per ruassar». Nusezi essan stai avon onns inaga 4 uras tier P. Maurus, entochen mesanotg e cartevan d' esser stai mo in' ura, aschi cuort haveva ei semegliau de star sin peis sper sia meisa. Buca de sesmarvegliar che P. Maurus haveva tontas visetas de gliעד che vegnevan neutier dalunsch e damaneivel per encurir bien plaid e cussegl en de tuttas sorts embrugls e dubis e consolaziun en de tuttas sorts cruschs e tribulaziuns. Bein enqual ha ina tala viseta convertiu, auters ein vegni gidai e consolai, tuts bandunavan P. Maurus satisfatgs. In d' outra cardientscha ha detg: «Sche tuts fussen aschia». In um studiau ha declarau: «Consolar sco P. Maurus sa negin». Cu ei splunta dian ils paders: «Deo gratias». En ina poesia di P. Maurus, el hagi en sia veta

clamau bia mellis gadas: «Deo gratias», cu el seigi en bara vegli in auter dir cun pietad «Deo gratias». Era nus lein dir in cordial «Deo gratias» per tut il bien, che Dieus ha operau entras siu fideivel survient P. Maurus, per il salit dellas olmas. En ina broschura ha P. Maurus descret la viseta d'affons tiroles tier el; per plirs tschiens de quels paupers affons e students ha P. Maurus procurau, ch'els han pudiu serestabilir dallas trestas consequenzas dell'uiara ella Svizzeria. Sco ina mumma ha el vestgiu e nutriu biars. Il renomau poet e scribent P. Adolf Innerkofler ha legiu cun larmas la broschura de P. Maurus ed empiara: «Dat ei en l'entira litteratura tudestga enzatgei aschi original, aschi plastic, aschi tut natural e plein poesia». (Andreas Hofer Kalender 1929, p 45). Las visetas tier P. Maurus purtavan ad el per ordinari aunc outra lavur. Ei vegneva dumandau da tuttas sorts survetschs, de scriver poesias per nozzas e fiastas e de tuttas sorts caschuns, sin mellis memorias de defuncts ha el scret ina poesietta ed ei era buca mo schablona, el encureva enzatgei caracteristic per mintga persuna. La Stampa Romontscha ha mess en salv in pèr melli de quellas memorias. Possien per nos cars defuncts tuts esser severificai ils pietus e buntadeivels versets dil bien P. Maurus. Mia cara mumma defuncta p. e. lai el sgular en tschiel sco la columba de sia patruna. s. Culastia. «Vegni tuts tier mei», ha il Segner detg, nies car P. Maurus ei era staus pronts de retscheiver e gidar tuts.

Inaga ni l'otra ha P. Maurus era giu bunas visetas. In ha purtau ad el in di 5000 frs. El ha saviu duvrar quella summa senza prender per sesez in centim, en cuort era el puspei

en deivets per ils auters e stueva ir a fadiond cun scriver e far conferenzas per saver pagar. «Jeu hai deivets selamentava el enqual gadas, principalmein il temps suenter l'uiara, cu el vegneva aschi savens supplicaus per agid, cunzun da claustras e privats dell' Austria. Millions seigien i tras ils mauns de s. Vincenz de Paula, silmeins de bia mellis ein era i tras quels de nies car defunct. El tarmetteva bancnotas en semplas brevs recumandond quellas adina a s. Giusep, sin il qual el metteva tutta fidonza e mai ina seigi ida a piarder, ha el declarau. Sin s. Giusep haveva el quella fidonza, havend quel menau in de Samignun sepiars el grond marcau de Lyon avon porta della casa nua ch' el dueva ir e lu stullius, sco P. Maurus ha repetidamein raquintau. Insumma raquintava el bugen schabetgs surnaturals, ch' el haveva enderschiu da persunas fidadas ord proxima vischinonza, sco dal plevon de Fliess el Tirol, — dal qual siu bab havevi aunc priu penetienza, — che havevi cun siu det saviu distinguer aua benedida da buca benedida, messa el parlet dabot cu il plevon vegneva, e che quel haveva dau sia ura al caplon suenter messa gronda la dumengia, cun dir, el drovi buca pli quella e lu entraus en casa e semess giu per murir. Dad in auter plevon, che haveva priu si in pauper ierfan, che ha in onn suenter ch' el era morts spindrau il plevon dalla mort comparend e mussond la via tras la nevada la notg, el fuss schiglioc ius sur in ault grep giu. Dal plevon, al qual la mumma era comparida avon casa parvenda senza entrar e detg: «Sin sever» el mument ch' ella sparteva da quest mund. Da quei ha el era giu raquintau en ses emprems exercezis a Nossadunnaun, nua che el eri

aschi schenaus e pleins tema de plidar avon quels umens perderts, el in pader aunc aschi giuven, el eri returnaus en combra tut bletschs da suadetsch; e lu hagi ei spluntau. El hagi tertgau, ei vegnien per dir, ch' el deigi turnar a casa, mo il P. Benno Kunz, il rector seigi entraus, ludau Niessegner e detg: «Quei ch' els han oz raquintau ei stau meglier, che tut mia filosofia». Ludau Niessegner e turnaus ad ir. Sin quei hagi el puspei astgau trer flad, la tema eri svanida.

Buca mo bia visetas ha P. Maurus giu, el ha era giu els davos onns specialmein ina fetg gronda correspondenza. Rev. P. Odilo attesta, che bein pli che melli brevs hagi el scret per onn e tuttas sias brevs eran screttas bein a maun, cun spért e cor e vegnevan retschartas e legidas cun grond plascher e gudogn spiritual. Nus havein sez experimentau quei. Miu vegl amitg e compogn de scola, Sur canoni Camathias ed jeu havevan mintgamai in di de legherment, cun nus survegnevan a Friburg ina brev da P. Maurus, nies carezau professor ed havein omissus conservau quellas sco custeivel tresor tochen en nos vegls dis. En mellis égls e cors ha semeglionta legria terlischau, purtau confiert e sclariu la via della veta, mo al bien defunct ha quella gronda correspondenza custau bia uras e notgs de sia veta. Inaga ha il bien P. Maurus perfin giu de scriver per in giuven disaus meglier cun pala e tarden, che cun la plema, ina brev ad ina matta, che quel carezava. P. Maurus ei era staus en correspondenza cun renomai litterats de nies temps, aschia cun igl autur de «Dreizehnlinden» Fr. W. Weber, Edmund Behringer, autur dils «12 apostels dil Segner», H. Federer, cun la renomada Handel Mazzetti,

cun Maria Buol e biars auters ed autras. Era nossa brava poeta romontscha L. Lombriser ha empriu da P. Maurus de far poesias.

En ils davos onns ei P. Maurus era staus en nuninterrutta corrispondenza cun la famiglia imperiala dell' Austria. Ina entschatta havevan quellas relaziuns amicablas priu cun ina pietusa poesia, che P. Maurus haveva tarmess per l' emprema s. communiun dil prenci hereditari Otto, che ha fatg quella en siu 6 avel onn per corrispunder al decret de Papa Pius X. Ei haveva plaschiu al car defunct, che la famiglia imperiala suandava aschi fideivlamein il cau della baselgia. El leva cheutras era purtar ina consolaziun en quella casa, nua ch' ei regeva: tristezia, era el gie adina e dapertut pronts de consolar ils combrigiai. Cu la famiglia ei cuort suenter vegnida exiliada ed haveva priu albiert a Wartegg, ei P. Maurus vegnius envidaus de far ina viseta. Sur de quella scriva el, sin tut hagi el fatg stem cun égls sco in sprè, ed el hagi saviu seperschuader d' haver anflau ina famiglia catolica veramein ideala. Per tscheina hagi el survegniu mo in iev, ha el raquintau; mo tont pli gronda era sia satisfaziun spirituala stada. Pli tard ha P. Maurus saviu seperschuader adina pli e pli, che sia emprema impressiun era vera. La famiglia imperiala ei stada dus unviarns a Mustér el hotel Lucmagn ed ha schau anavos il pli bi exempel de pietad e vertid; ed il sribent ha sco plevon engraziu agl imperatur Carli per quel. Mintga di mava Carli a messa e retscheveva cun gronda pietad la s. communiun; negina ferdaglia e negina cuffla pudeva tener anavos el. Era enviars il plevon mussava el il pli grond respect. S. Silvester eis el vegnius per

la secunda gada en casa parvenda per gratular. Nus essan stai tut surstai de quei, tonpli, ch' igl ault gratulant era taccaus dall' influenza ed ha suenter stuiu star in pèr jamnas en létg. Nus havein era giu la ventira de plidar cun quei um repetidamein e savein dar perdetga de siu clar intelletg, de sia memoria veramein extraordinaria e de sia profunda e decidida perschuasiun catolica conform alla quala el ha declarau: «Mia cruna saveis haver, mo mia consciencia buc». Darar ha in um giu de purtar tonta unfrenda per amur de sia perschuasiun sco quei um ha purtau. La finala eis el era morts maltractaus, tradius e bandischaus per amur della cardientscha, silmeins la cruna dell' Ungaria havess el saviu mantener, sch' el havess ademliu las pretensiuns dils framassuns, che havevan de parter il mund: scola neutrala, létg civila. P. Maurus ei staus cun siu «Grün im Tirol» e «Hammerschläge», igl emprem e pli curaschus defensur digl imperatur Carli, perquei ch' el saveva con bia dil bien quel havess pudiu far el mund; mo quei han da part adversaria era ils framassuns viu en e perquei ei igl imperatur vegnius tradius, exiliaus e catschaus alla mort. Mo era enviars l' imperatura ed il prenci hereditari Otto ha P. Maurus manteniu il pli grond respect. El ha cun caschun de siu pelegrinadi a Lourdes visitau la famiglia en malencurada a Leiquitio en Spagna ed era en Belgia eis el staus e vegnius retscharts cun grond plascher, e della malsogna e mort de P. Maurus han mo paucs priu schi viva part en condolientscha sco l' imperatura Zita e siu feagl Otto, che fuss vengonz de purtar crunas. Els han visitau la fossa de lur fideivel amitg e defensur. Quei ei stau bi, auters,

als quals P. Maurus haveva en sia veta fatg bia dil bien han buca mussau tonta engrazieivladad, sco la famiglia imperiala. Quei che nus lessen cheu haver punctuau ei, che igl imperatur Carli era in um, che havess meritau la stema ed affecziun de mintga olma catolica e che P. Maurus ha mo per quella raschun teniu aschi ault quel.

Il pader

Nus vein dau in'egliada silla veta sacerdotala de P. Maurus, sia lavur per Christus e sia Baselgia ed essan el pertratg stai lunsch per il mund entuorn. Nus stuein turnar anavos en claustra, leu ei la fontauna de quella veta, che ha sc' in flum fructificont purtau lunsch entuorn benedicziun. Il di della sepultura han ses confrars, oravon ils pli vegls, ch' eran vegni instrui ed educai dad el el spért de s. Benedetg, spons per el petras larmas. P. Maurus ei staus in fideivel feagl de s. Benedetg, cun il pli grond respect plidava e perdegava el dal s. fundatur e de sia gronda sabientscha en la regla digl uorden, che ha, sco in grond sribent di, cultivau e scolau l'Europa. Igl avat Benedetg ha numnau P. Maurus per decan 1894 e quei buordi de lavur e quita ha el purtau varga trenta onns entochen ch' il present Mgr. Avat Beda Hophan ha liberau el da quel sin instanta supplica dil car defunct. Sco decan haveva el era giu bia de far cun caussas materialas. Quei era buca siu plascher. El ha fatg per obedientscha religiosa, mo era, cu el ha astgau bandunar la combra decanala, aschi cuntents, ch' el ha fatg sco in seagl sin tèt g cun secasar en l'alzada il pli sissum della claustra, schegie ch' ei era per el fetg malcumadeivel e stentus de cuorer si e

giu tontas scalas biaras gadas a di. Pér ils dus davos onns er' el descendius duas alzas. Cu P. Maurus ei vegnius decan, haveva el aunc buca 30 onns, ina clara enzenna della stema e confidanza, ch' el gudeva en claustra da part dils superius e dils confrars. El encureva de far la veta claustrala emperneivla; aunc ils davos onns havein nus anflau el en curteseivla cum-pagnia cun ses confrars uras de recreaziun fagend in scart, ch' el cungeva cun bialas raquin-taziuns e storgias. D' haver e mantener bien humor recumandava el savens, il pessimismus era buca sia filosofia, schegie che sia olma haveva era sias uras de melanconia sco ils sogns han giu e sco s. Paul scriva: «l' entira scaffiziun schema». En ina poesia raquenta el, ch' el hagi da buob giu anflau in veider colurau e tras quel considerau la val; el hagi era viu la veta tras il spieghel de melanconia.

Cu il nunemblideivel avat Benedetg era sin pugn de mort, haveva lez exprimiu il pertratg, che P. Maurus vegni siu successur, mo P. Maurus ha supplicau il moribund de buca plidar de quei. El ha buca encuretg honors. El savessi buca purtar la gnefla, Mgr. avat negin che salidassi el. El ha vuliu restar nies car P. Maurus entochen la mort. Quei num era daveras aschi cars al pievel, ch' ei havess forsa bein dau empau de midar el. All' entschatta havess el giu pli bugen il num Placi. Placi, che vul dir il migeivel e pacific, havess era corrispundiu ad el. Quei num era vegnius daus ad el ed el haveva gia suttascret igl act de profess cun Fr. Placidus, ch' il superius ei vegnius sissu, ch' il defunct P. Placi, il connoviz haveva da batten retschiert il num Maurus e sin quei ha P. Maurus stuiu schar il num Placi a lez, sche-

gie ch' el havess giu bugen quei num, perquei ch' el teneva ault il fundatur della claustra sco Grischun ed haveva entschiet a luvrar vid siu empren drama: «Placidus en Rezi' aulta». El hagi, schev' el, biaga rugau s. Maurus per perdun de buca haver giu bugen siu num all' entschatta, ed el ha fatg cars quei num al pievel e cert aunc pli cars en claustra. Avat Benedetg ha detg inaga prendend comiau de P. Maurus, che mava sin ses viadis apostolics: «Tuornien aschi spert sco pusseivel, Els san, ch' Els ein l' olma della claustra». «Olma della claustra», ei in bi plaid, che di la muntada, che P. Maurus ha giu sco decan de quella ed aunc suenter, entochen la mort. El sez purtava denton nuot ord claustra, num il bi e legreivel, ch' el raquintava cun plascher. El saveva era selegrar sur mintga bi success de ses confrars ed haveva cor pil pli davos frater laic. Il bruder Benedetg ei perfin vegnius undraus en prosa e poesia repetidamein da P. Maurus, cun fraterna affeziun. Quel luvravi en claustra per dus ni treis ed haveva d' haver quitau per las duas baselgias, per las combras, per il tschaler e fageva dasperas aunc il taglia-cavegls e barbier per paders e students ed eri aschi cuntents e de buna veglia.

P. Maurus ha ils 50 onns ch' el ei staus en claustra, fatg quella adina pli e pli cara al pievel entras siu operar en claustra ed ora, denter ils quatter gross mirs ed ordeifer quels. Las claustras de s. Benedetg ein in summa mai stadas in mund mo per sesezzas. Igl empren quitau dil claustral ei bein quel per sia atgna olma, mo dasperas lavura el per il bien e per il salit dil concarstgaun. En la raquintaziun «Monas e minas» tarmetta P. Maurus pader Gion de

Maladers sin scantschala per la fiasta de s. Placi de 1336, igl onn d'ina revolta dil pievel encunter la claustra e dil mazzament digl avat Giachen de Buchhorn, numnaus era de Planezia.. Quei predicatur de s. Placi plaيدا sco nies P. Maurus havess perdegau. Quel eri in de quels, che dattan a quel che damonda il tschiep aunc il manti suren. Co pudeva el oz sin s. Placi aschi valerusamein star en per quels dretgs claustrals?» El concluda: «Pertgei pertgira la venerabla claustra ses dretgs sco la poppa digl égl? Per siu interess? Per ranveria? per saver guder bials dis e famus gentars? — — Forsa perquei che mintga avat metta sin igl altar sco in calisch igl engirament de conservar ils beins e dretgs della casa de Diu? In engirament ei bein ina sontga caussa. E tonaton po el buca esser la raschun e l'olma per ina casa de Diu de mantener sco la poppa dils égls ses beins e dretgs. Fusses ti buc, o car pievel, fusses ti buc, o biala tiara,sche valess ei buca la peina de conservar in soli tierm, de pertgiran ni fein ni strom». Ischi XIV. p. 121. «Gie, nosa claustra! Claustra è dil pievel», aschia lai P. Maurus dir igl avat dil «Cuolm de Nossadunna» encunter il barun de Matsch, che leva far ord quella in siu casti: «Mai vies casti, per vies salit perpeten». «Zennet de Tarasp», Ischi XX, p. 93. En sia «Ligia Grischa» glorifichescha P. Maurus igl avat Pieder de Putnengia, igl amitg dil pievel: «Quei emblidein nus mai: avat e ligia».

«Ord nies curtgin claustral hai jeu tagliau
Cheu quest' enfiarla frestga d' in ischi
Che tegn la dira, la dira sez al criu unviern.
Plantaus sper la caplutta dei flurir

In niev ischi, duei sco questa ligia,
Cun Diu tener la dir' als tschentanners».

Ischi XIX p. 120.

Nus legin ord mintga verset de quella ovra la carezia de P. Maurus per il pievel e sia tiara. Il pader denter ils gross mirs claustrals ha giu cor per il pievel e luvrau per quel senza mai vegnir staunchels.

Per il pievel ha P. Maurus era scret il «Pelegrin, amitg della casa cristiana». «El ha bien cor e less visitar tuttas casas romontschas e porscher enzatgei per spért e cor». El vul edificar. El citescha ils plaids dil poet Novalis. «In bien priedi, che vegn ord in bien e pietus cor, ei ina aschi biala caussa, ch' ei dat strusch ina pli biala sil mund.» El vul era purtar distracziun e plascher. «In innocent legherment, che vegn dal Segner, lein buca spuental naven.» El ha buca bandunau bab e mumma, sia casa e siu car vitg, ses praus ed èrs per metter en siu sac ils raps dil pievel. El venda «buna rauba per in pign prezi, che fa donn a negina leuora». El vul mo «operar empau dil bien senza luschezia, senza canera». «Il Pelegrin» ha fundau sia existenza sin la perschasiun, che las famiglias cristanas romontschas hagian aunc senn e simpatia per la cultivaziun dil spért e per in divertiment en buna lectura. Cun tals pertratgs ed en quella intenziun ha il defunct surpriu la gronda lavur de scriver 26 annadas dil Pelegrin. El ha anflau albiert gia igl empren onn en varga 2000 casas. Igl «Aug Pelegrin», siu num e siu bi scriver han operau quei bi success. En ina radunonza a Trun era vegniu exprimiu da part de Casper Decurtins ed auters il pertratg de fundar in feagl mensil per

las famiglias. Cun quella supplica ein ins ve-
gnius tier la stimada redacziun della «Gasetta
Romontscha» e tier il bien P. Maurus ed ha an-
flau biala e buntadeivla suatientscha, schegie
che quei niev feagl purtava mo lavur e cuost e
mo pign gudogn. P. Maurus ha stuiu scriver bia-
ras annadas quasi tut persuls, auters eran pli
sperts prunts de criticar, che de gidar. Nus ha-
vein legiu las annadas dil «Pelegrin», che la
biala biblioteca romontscha, fundada dal def.
P. Baseli Berther ed ussa augmentada ludeivla-
mein da P. Ursicin Simeon, conserva cun tut
quitau.

Sgr. Mistral Demont, anteriur redactor dil
«Tagblatt», zun meriteivel, numna cun raschun
il «Pelegrin» in ver scazi litterar, en siu plaid
alla radunonza annuala della Romania a Se-
drun 1935.

Igl «Aug Pelegrin» admonescha oravontut
tier fideivladad en la cardientscha e pietad.
Tuts carstgauns, signurs e purs, colonels e nur-
sers valan mo ton, sco els ein avon la fatscha
dil Segner». X. 67. «Il reginavel de tschiel ei
enten vusezzi». «La pli gronda dignitad sto
mintgin haver en siu agen pèz». «La pli impur-
tonta politica ei la finala il quitau per l'olma
e perquei dat ei buca pli gronds politichers, che
quei ch'ils Sogns ein stai». X. 68. «Nus lessen re-
ger tut suenter nies tgau. E tonaton fuss quei
fatschenta dil Segner, la nossa fuss semplamein
de carezar Diu». «Malinkrodt ha detg gia all'
entschatta de sia veta publica, ch'ins stoppi
buca emblidar duas caussas: 1. Emprender il
catechismus e viver suenter quel. 2. Savens
ira en baselgia. Avon igl altar anfli igl um sia
vera libertad ed independenza dals caprezis
e dallas vanadads dil mund.» XVI., 14. «In

cristifideivel duei sut neginas circumstanziass
piarder il ruaus dil cor». IX. 181. Aschia ha il
Pelegrin buca fatg ina politica personala ni de
partida, mo nuotatonmeins contribuuiu buca
pauc per il manteniment dil spért cristian en
veta publica.

Il professor

Nus havein raquintau ton sur digl operar
de P. Maurus, che la veta d'in um pudess cun
quei esser emplenida. Nus astgein denton buca
emblidar, che P. Maurus era oravontut in bien
professer ed educatur per la scola claustrala.
Cu P. Maurus ei entaus en claustra dumbrava
la scola mo 24 scholars, cu el, suenter 50 onns,
ei descendius dal cateder eran aunc 100 vegni
vitier. P. Maurus haveva fatg enconuschenta la
claustra e sia scola en la Svizzeria tudestga en-
tras sias scartiras e buca meins entras sias la-
vurs pastorals en ils cumins grischuns ed en
auters cantuns. Dapi che P. Maurus mava min-
tg' onn a Basel per far leu ils exercezis als em-
premcommunicants e savens a Turitg per far
leu priedis ed exercezis ein da leu bia students
vegni en nossa claustra per studiar. Il car de-
funct era ina personalitad che tergeva. «La
claustra isolada, dalla quala ins strusch saveva
zatgei ordeifer il Grischun stueva survegnir
students e novizs per puder subsister. Quei
pensum ha la Divina Providentscha dau a P.
Maurus,» aschia scriva Rev. P. Odilo Zurkin-
den (en «Kirche und Leben» p. 89 della annada
1935).

Nus vein giu la ventira de haver P. Mau-
rus igl onn de sia primizia 1888-1889 en la 3.
latina sco professor en tudestg, latin e grec.

Quei ei stau nies pli bi onn de scola. Nies car professor, carezaus e stimaus da tuts, era aschi buns cun nus e mussava carezia per in e scadin. El capeva aschi bein de dar anim e cura-scha d'emprender. «Fuss ei buca pusseivel de emprender quels plaids?» emprava el inaga. In' autraga scheva el: «Jeu sun cheu e meinel vus tiel buntaduir, mo beiber stueis vus.» El purtava era avon tut cun ton inschign, ch'ei era lev d'emprender. En quella classa seseva nies distinguiu poet romontsch Rev. Canonic Flurin Camathias, che ha bein gia lu empriu de cantar en nossa viarva a pèr cun la merlotscha. El ei restaus adina fideivel amitg dil bien professor ed ha translatau en romontsch pliras de sias novellas e P. Maurus ha urbiu ora per el in premi della «Fundaziun Schiller» e tschentau agli «Im Lande der Rätoromanen» in monument per adina. P. Maurus ei dapli lu restaus per nus tut la veta fideivel amitg e menader buca mo en scola.

Nus havein stuiu bandunar Mustér suenter la 3. classa. Pli tard ei P. Maurus staus professor dellas classas superiuras dil gimnasi per ils lungatgs latin e tudestg, en la retorica e la historia universal. El ei restaus il medem carezau professor adina. Ina ura de P. Maurus eri sco in di de fiasta, sur il quotidian e cumin alzavi el ses scolars ellas regiuns idealas, sia personalitad sorprendevi tuts, scriva in distinguiu scolar. Quei scolar, daventaus sez in habel scribing, haveva pli tard criticau empau siu mussader, mo la finala ha el viu en ch'el veva fatg entiert ad el ed ei vegnius suenter bara e spons larmas sin fossa de P. Maurus confesond d'haver fatg entiert al defunct. Sur la maniera de dar la historia scriva G. B. Rusch,

redactur dils «Schweiz. Republikanische Blätter» en in liung e bi necrolog: «P. Maurus ha dau filosofia della historia e declarau ils motifs e las raschuns de progress e de regress dils pievels.» Buns principis meinien tier ventira, fauls tier la miseria. Ei seigi adina iu bein cun ils pievels, cu els hagien suandau ils principis digl evangeli. «Prendei enta maun igl evangeli e mirei sur quel ora sin la historia dil mund e vus vegnis a capir pertgei ventira e sventira vegn sur d'in pievel. «La historia dii mund seigi in teater imposant, derigi vegnien ils acturs dallas ideas veras ni faulas de lur temps, che meinien tier ventira ni alla malura. Dieus hagi dau a scadin pievel ina speciala missiun tenor ses duns specials, sia historia e sia posiziun. P. Maurus fagevi en scola buca politica, el devi mo la direcziun de prender. El hagi mai sturschiu siu dies grischun avon in pussent per aschi ditg, che quel terlichavi en gloria, mo el hagi giu cor per tuts malgestamein squitschai e persecutai. Negin malgiustia e brutalitad pudevi el suffierer. Quei scolar conta cheu in bi laud a siu venerau mussader e nus savein constatar ch'el hagi giudicau bein la posiziun de P. Maurus en ils combats de nies temps ed encunter certs gronds dil mund. Siu cor era inflammaus per giustia e beinvuler e siu spért era profundamein perschuadius dall'ina suletta verdad: Christus e siu evangeli.

Dasperas era P. Maurus in nobel educatur. Nus havein special plascher de saver rapportar cheu in pèr exempels, co P. Maurus capeva ded ir entuorn cun giuvens empau difficultus de tractar, exempels raquintai da Rev. P. Odilo en la sura numnada lavur. In giuven

student veva dapi zacons dis fatg il tgau-mogn encunter el. In di va quel sper la combra de P. Maurus vi, che quel vegn gest sin esch. P. Maurus envida amicablamein de vegnir en e dat in cudisch de leger. Il student lai seglir las larmas. P. Maurus empiara: «Pertgei bragias?» e l' auter rispunda: «Els san pertgei?» Sin quei ei tut stau bien; quels dus ein restai buns amitgs. In auter era vegnius en furia tier P. Maurus cun lamentaschuns encunter in auter. P. Maurus envida el de sunar citra e di lu suenter haver sunau in' uriala bialas melodias: «Eis aunc traso vilaus?» «Na, ussa buca pli,» rispunda l' auter e va giuado quietaus. Aschia ha P. Maurus giu ina benedida influenza sin ils students entras siu sabi plaid e siu agen niebel character. Redactur Rusch stema l' educaziun de P. Maurus pli che tuts auters merets. El ha bein raschun: esser buns vala pli che esser perderts, vertid pli che savida.

Per caschun dil giubileum de 50 onns della restauraziun della claustra e sia scola 1930, ha il grond amitg e fautur della scola, Mgr. Avat Beda, clamau anavos en claustra ils anteriurs scholars. In pèr tschiens ein compari, umens che stattan en impurtontas posiziuns el stadi ed en la baselgia. Tuts han cun sentiments de stema ed affecziun purschii il maun a lur anteriurs mussaders ed educaturs e quei en special al bien P. Maurus. Ins ha cun quella caschun era giu vivamein avon égl la gronda muntada della scola claustrala e ses fretgs. Buca meins ha il di della sepultura dil car defunct, la vigelgia de Buania, demussau en biala maniera, co P. Maurus haveva capiu de gudignar olma e cor de ses scholars. Che nus Romontschs havein buca pli quella penibla munconza de spirituals,

havein nus buca pauc d'engraziar a P. Maurus, che ha adina susteniu quels che sesentevan clamai ed ha sez svegliau el giuven cor bein enqual clamada cun dar sez il terlichont exempel d'in bien spiritual e cun far attents sin la vanadad e faulsadad mundana, dalla quala el plaida savens era en sias poesias. P. Maurus haveva da giuven viu en quei che auters vesan strusch cu els ein vegls e grischs.

Denton buca mo per la Baselgia ha P. Maurus educau buns e fideivels umens catolics mobein era per il stadi. «Per Diu e per la patria» ei ina parola savens proclamada, mo buca adina suandada. P. Maurus ei vivius ed ha luvrau conform a quella parola tuts ils dis de sia veta fideivlamein e cun tutta perseveronza ed ina energia rara. El ha battiu curaschusamein per religiun e giustaia cul plaid e culla plema senza sterment avon ils gronds de quest mund.

P. Maurus era buns da cor, mo mai ha el seschau trer giud sia via, la via ch'el haveva priu per far sia obligaziun avon Diu. El seschava buca storscher. El pareva a biars sco in affon. «P. Maurus ei in affon,» hagi in um aultschentau detg inaga, raquintava P. Maurus riend. Mo el era in um. «Auters san ins volver», ha in detg in' autraga, «P. Maurus selai buca storscher». En siu «Zennet de Tarasp» lai el dir il P. Iso, e quei eis el sez, sco el ei il P. Baseli el «General Demont»:

«Amitg, ei dat de quels che fan canera,
Sco sch'els vulessen morder ella crappa.
Ei vul in suffelet per derscher els.
Ei dat lu è de quels, mo pli darar,

Che paran tschuts, mo ein liuns, che cedan
Per buc in pass dal camp della giustia.»

(Ischi XX, p. 84.)

En «Clau Maissen» legin nus ils bials e significonts plaid: «Ei dat negin pli stabel, ferm sulom, che sias atgnas plontas-pei per igl um,» e «Sco nies Mundaun vul buca petgas-lenn» (p. 52 e 40). Nus vein giu l'honor de raquintar dal car defunct sin la radunonza de nossa cara «Romania» 1935 a Sedrun. Suentar ha in um de Tujetsch detg a nus: «Gie, P. Maurus era in um catolic.» In mument eran nus anzi surstai sur de quei plaid, mo quei plaid vul dir fetg bia. Umens catolics dat ei milliuns, denton mo paucs sco il P. Maurus en plaid e fatg.

Sco um catolic ha il car defunct buca saviu simpatisar gl'emprem per Mussolini, schiditg sco quel perorava ed operava en las ideas dil filosof tudestg Hegel, che teneva il stadi per fontauna de tut dretg. Memia ault teneva P. Maurus era l'Austria catolica ed il pietus, brav pievel tiroles en special, ch'el havess pudiu quescher avon la crudeivla uiara e quei suenter quella encunter l'Austria ed il Tirol. Il cor plidava cheu, mo era l'olma catolica e l'aversiun dil saung grischun encunter tutta tirannia e despotismus. Aunc bia meins ha P. Maurus per ils medems motivs pudiu simpatisar cun il present regiment en Tiaratudestga. Sia davosa scartira comparida pér suenter sia mort, ei ina zun energica protesta encunter quella tirannia, che mazza ils defensurs de religiun e giustia e squetscha cun terribla brutalitad in brav pievel, che era aunc avon paucs onns in terlischont exempel per il mund catolic. De delucidar las raschuns pertgei quei pievel ha oz buca pli sco dal temps de Bis-

mark la forza de resistenza, gliez fuss in tema ietg interessant ed instructiv. P. Maurus ha en ses davos dis scret: «Fritz Gerlich, perdetga de saung per cardientscha e patria». In de ses fideivels amitgs ha detg: «Igl ei bien che P. Maurus ei morts, el fuss forsa buca pli segirs della veta». Quei ei detg avunda. Dr. Gerlich era staus ina corifea dil liberalismus, era ius a Konnersreuth per combatter quei ch' il Segner vul leu manifestar al mund entras la sempla famiglia d' in pur e fomitgasa, la Teresa Neumann. El ha onns ora observau e studiau e lu urau ed ei vegnius catolics e ha lu battiu cun forza e vigur encunter quei regiment paganil, ei lu vegnius fiers crudeivlamein en perschun, maltractaus terriblamein e la finala vegnius mazzaus.

Igl um dil pievel

Ord la claustra Nonnberg sper Salzburg scriva P. Maurus a nus ina carta ils 12 d' uost 1929: «Cordials salids ord quei bi liug de cura; suenter la Cadi la pli biala contrada dil mund. Sin la fin d' uost sun jeu puspei a Mustér, sin quei ch' il buob de leu stoppi buca dumandar: «Tgi ei quei?» Quei fuva denton buca de temer. A Mustér mintg' affon che enconuscheva il bien P. Maurus, curreva encunter ad el e deva il maun cun legherment. El era igl amitg dils affons, mo era de tuts. Igl um prendeva giu sia capiala e salidava P. Maurus cun respect ed affecziun, salidava buca mo il vestgiu, mo bein era la persuna. Il scolau respectava P. Maurus, pertgei ch' el saveva che P. Maurus era in um de gronda savida e de vastas enconuschientschas e de madir giudeci sco mo paucs, ch' ein i tras nossa val. El era sco tal

era enconuschents lunsch entuorn. Paucs han legiu ton sco P. Maurus haveva legiu. E tut-tina saveva el tschintschar aschi affonilmein cun il sempel che biars pudevan tener el per pli buns che perderts. Quei che P. Maurus ei staus per nies pievel s'encurschein nus forsa per ussa, ch'el ei buca pli. Siu num era ina pussonza tier nus, sco Napoleon duei haver detg da Görres. El ha reteniu bein enqual bova sin terren spirtal cun star en dapertut per ils umens catolics ed il spért cristian. El ha dau entira carezia. «La carezia mundana, e carnala dat mo buccadas, la carezia celestiala parta ad in parter la carezia e mintgin, sco sch'ei füss mo el, retscheiva l'entira carezia.» (Ischi XXIII p. 211).

Tala carezia ha P. Maurus compartiu a ses concarstgauns. «Luvrar el pievel e per il pievel, quei ei il pli grond e pli bi», ha el scret en ina brev. Ed el senuspescha buca de confessar: «Quei ch'jeu hai, hai jeu dal pievel»; savens ha el engraziaiu e sin ina de sias davosas paginas el «Calender Romontsch» de 1934 ha el repetiu quei engraziament de haver saviu emprender «quei aschi bi lungatg romontsch» ord bucca dil pievel. Mo el ha era luvrau per quel senza mai vegnir unfis. El descriva sesez cu el lai dir igl avat en la «Ligia Grischa»:

«Dumengias e firaus ein luverdis
Per quels che astgan mai vegnir unfis
De surcargar sesez cun tschien quitaus
Per procurar al pievel sogn ruaus.»

(Ischi XIX p. 48.)

Il pievel ha P. Maurus tenu car da tut siu niebel cor ed ei staus prunts adina de purtar sacrificis personals per quel. Ed amiez il

pievel sesenteva el il pli cuntents e ventireivels. En ina correspondenza suspira el: «O quels perderts ein grev de converter!» Cuntents e ventireivels turnava el adina anavos, cura ch'el era staus tier fiastas religiusas ed en radunonzas popularas. En «La Ligia Grischa» lai el plidar ord siu agen cor igl avat Pieder de Pultengia (nus de Tujetsch schein Putnengia):

«Nuot auter vi jeu che per tuts giustia,
Sei cont u pur, parler u sei — avat.»

Ischi XIX. p. 97.

«Signurs, sepertgirei,
Che vus mireies giu cun sprèz sil pievel.»

1. c. p. 98.

«Quels purs
Ein curteseivels e respectan auters,
— E vulan esser respectai dals auters.»

1. c. p. 98.

Igl avat ura en schenuglias:

«O Tutpussent, Ti regias tuts ils pievels
Pli bein che nus ils dutgs sin nossas spundas:
Ensemen siara Ti oz gronds e pigns, — — —
Ti vegnas buc a bandunar in pievel
Ligiaus cun tei.»

1. c. p. 115 e 116.

En «Monas e minas» lai P. Maurus dir il predicatur de s. Placi: «Quei che la claustra ha, ha ella per il pievel. Ella duei restar ina perpetna fontauna tschinclada cul mescal semperverd ed il pievel, ch'ei sco in viandont che va e tuorna, duei adina saver dustar la seit ord quella fontauna.» Ischi XIV p. 122. Ina tala fontauna de consolaziun e confiart era P. Maurus sez.

Sco amitg dil pievel ha el scret 23 annadas dil «Pelegrin» ed ei era staus il sabi e fideivel collaboratur della «Gasetta Romon-

tscha». Cu il fundatur de quella ei morts 1902, il schi vengonz e meriteivel Placi Condrau, e siu nevs Mistral Giusep Condrau ha giu de surpender l'entira responsablidad redaczionala, lu ha P. Maurus empermess al niev redactur siu agid e sustegn. Ed el ha astgau dir suenter 20 onns sin la fossa dil conscolar ed amitg, ded esser staus fideivels a sia empermischun. Nus havein dau in'egliad² sin las numeras della «Gasetta» dapi lu, ed havein saviu constatar, che P. Maurus ha gidau fideivlamein e perseverontamein cun sez scriver bia per la «Gasetta». Ed il plaid e cussegl de P. Maurus ha il defunct mistral e redactur adina teniu ault.

Ina lavur gronda ha P. Maurus prestau cun scriver il temps d'uiara siu «Currier d'uiara» en mintga numer della Gasetta Romontscha duront ils terribels onns de saung. El deva en quels rapports jamnils ina aschi biala e clara survesta, ch'ins haveva nuota basegns de leger auter, per esser al current. Dasperas ha el era schau plidar siu cor en commisseraziun cun ils pievels, «ch' ein nuot pli». El sco Svizzer ha vuliu esser neutrals, «sepertgirar de menar l'uiara cun nos pertratgs, cun nossa simpatia ed antipatia, cun ludar ina naziun tochen sin tschiel e condemnar l'otra.» 1914, Nr. 35. «Denton lein nus sespruar de mantener la neutralitad silmeins sil pupi en nos rapports, aschi lunsch sco nus savein zavrar verdad e manzogna.» 1914 Nr. 45. El lai era plidar il cor en profunda commiseraziun cun ils paupers pievels e cun las unfrendas dell'uiara. «Entiras provinzias semidan en santeris». 1914, Nr. 38. El ei indignaus, che la proposiziun de Papa Benedetg ils XV de tener in armistezi sogn il di de Nadal 1914 ha buca anflau suatientscha

(Nr. 50). En Nr. 51 scriva el: «Sch' ei seschass far fuss il currier d' uiara quella gada obligaus e cun agid de Diu era pronts ded ir giu en fossa e schar plantar sin quella ina de quellas cruschettas, sco ellas stattan sin ils allontanai e vasts camps de battaglia, sch' el savess proclamar cheutras la pasch de Nadal, che la steila de Nadalnotg fussi buc aschi sgar-scheivel cotschna, ch' ils canuns ramplunonts pudessien buca stinschentar ils pacifics zenns de Nadal». Certamein fuss el staus pronts d' unfrir sia veta.

Mo l' uiara cala buc. «Tresta situaziun! Nus stuein turnar a descriver caussas che fan stremblir il cor.» 1915 Nr. 3. «Adumbatten ha Papa Benedetg ils XV urau e clamau en num della religiun e della cultura.» Nr. 6. La primavera plonsch' el: «Las hirondeillas anflan buca tetg», «sin la palma terlischan daguots de saung». Nr. 12 e 13. «Ils diplomats han mo ina buorsa leu, nua ch' outra gliעד han il cor». Nr. 16. «Adina il medem fried de plagas e baras. Traso novas ruinas grischas e neras. Igl ei sco sch' in diluvi de saung vess de destruir e devastar tutta ventira e humanitad, tutta raschuneivladad ell'Europa.» Nr. 20. «Nos temps ein temps de brutalitad e crudeivladad sco mai in auter temps ei staus. Nies temps cun sia cultura, la quala ha destruiu la cardientscha e moralitad d' ina gronda part dils pievels, vegn truaus tras l' uiara.» Nr. 34. Nus havein duront l' uiara sco tier las brutalitads commessas en Belgia savens pater-tgau della filosofia de Nietzsche, che ha declarau, «il ferm hagi il dretg de strunglar il fleivel». Sias ideas eran era rasadas ora el pievel; pli ch' in milliun exemplars de siu cundisch principal eran vendi avon l' uiara.

Il currier d'uiara ha stuiu far 4 onns el spért sia cuorsa sur ils camps de battaglia. «Cun grev cor purtein nus la tastga de currier d'uiara sur la sava dil niev onn.» (1918). El selegra cordialmein della proposta de pasch, ch' il giuven imperatur Carli fa ed ha lu entschiet a stimar el e pli tard havend empriu d'enconuscher el, sco gl'imperatur sez ha detg «tras a tras», ha P. Maurus dictau per inscripziun sin la fossa de lez: «El ha encuretg la pasch ed ha anflau ella tier Diu.» Cun la pasch de Versailles ha P. Maurus era buca saviu esser cuntents. «Las condiziuns ein aschi diras e grevas, ch' ellas purtassen en temps normals la ragisch de novas uiaras.» Il currier d'uiara ha purschiu al pievel romontsch ina bial' historia dell' uiara universal, e tgi che ha interess per quei temps, anfla cheu tut fetg bein scret. P. Maurus ha fatg quella gronda lavur buca mo per amur de siu carezau amitg e conscolar, il redactur defunct, mobein per amur dil pievel, che ha legiu el cun grond interess.

Per l'olma fideivla, en special per ils vegls, ha P. Maurus scret igl εμπrem cudisch d'oraziuns cun scartira gronda: «Sera sontga». Il tetel ei bials e poetics, il cuntegn ei originals sco buc in auter de nos biars cudischs d'oraziun. Ord quei cudisch plaيدا l'olma pietusa dil bien P. Maurus per cor ed olma dil pievel catolic. Incomparabla ei l'introducziun, che explichescha il tetel «Sera Sontga», il vegnir dalla lavur, il vegnir a casa, «la casa de tia perpetnadad.» Nus sesmarveglien buca, che quei cudisch ha giu pliras ediziuns e che nus vesein el els mauns de tonta buna glied sils onns; quei cudisch ei spir pietad, confiert e consolaziun. Scadin plaid vegn da cor e va a cor.

P. Maurus ha bein sez meritau sera sontga entras quei cudisch, che muossa aschi bein de sanctificar la sera della veta, cu tut van e mundan va da rendiu per adina, mo el fa era ferma la «beada speronza». Quei cudisch ha era giu il rar success de vegnir stampaus per la 3. gada dapi 1910.

Il poet.

P. Maurus ha scret bia en gasettas, calenders e brochuras, mo il pli ha el carezau la poesia. Quella ei stada sia recreaziun e siu plascher. El scheva, il carstgaun hagi basegns d'haver sper casa in curtgin, tier il necessari era il plascheivel. Suenter la lavur ed ils quitaus dil di seretergeva el en siu iert de flurs. La musa entrava tier el sin viseta. Igl unviern che cuviera vi tuttas flurs purtava ad el flurs dil spért e dil cor, e quellas ha el schau anavos a nus per confiart ed edificaziun. P. Maurus era ina olma poetica quasi en scadin plaid, en la conversaziun quotidiana, en scola ed en baselgia, en ses priedis ed instrucziuns. Il poet nescha, el vegn buca fatgs. P. Maurus era nashius poet. Cu el hagi enzatgei sil cor, quei stoppi el scriver ora, schiglioc laschi ei negin ruaus. Ed el ha scret, scret senza vegnir unfis notgs e notgs de sia veta. Nus havevan giu l'intenziun de leger quei ch'el ha scret, per saver tschentar ina memoria de sia veta, havein legiu in onn ora, mo havein buca legiu tut. Tut vegn strusch zatgi ad anflar pertgei tier melis caschuns de tuttas sorts ha el fatg poesias. Las flurs de siu curtgin ha el tarmess sin tuts mauns per embellir fiastas publicas e privatas, evenements historics e factums de nies temps. Quella benedida plema!

Ils Franzos dian: Il stil ei igl um. En ver-
dad, quei severifichescha tier nies car defunct.
Sco el era, ei quei ch'el ha scret: ideal plein
spért e cor. El scriva sempel ed entelgeivel
per mintgin. En la sempladad schai igl art,
scheva el. El era buc igl um de gronds plaids e
de bahaultscha, bucca largia. El leva buca fra-
sas. Sia poesia ei sco ina clara fontauna, che
sgarguglia clara e sereina e va senza ramur
tras il verd mischedaus cun flurs alpinas. El
conta la carezia che batta en siu cor, la pie-
tad de sia olma, la pasch de siu spért. El conta
de sia mumma, de sia patria. La lirica ei sia
forza principala. Ils competents declaran denton,
P. Maurus hagi schaffiu ovras meisterilas en sca-
dina sort de poesia, era ell' epica ed el drama.
Quei attesta il distinguiu professor dil collegi
benedictin a Sarnen, rev. P. Placi Ambiel
(«Kirche und Leben» 1935 p. 79. In anteriur
scolar de Sarnen compart a nus il pareri de
peisa de siu professor Dr. P. Emanuel Sche-
rer, en fatgs de litteratura in' autoritad de re-
num, che quel hagi dau dalla poesia de P.
Maurus en in referat avon l' uniun populara
de Sarnen il fevrer 1915: «Quei ei buca mo
ordinaria poesia cun tagl ded aur; quei ei per
spért e cor suprem art de disposiziun e nus
catolics astgein esser loschs de nies poet
Carnot.»

Mo paucs han sco P. Maurus saviu sepro-
ducir ell' epica, ella poesia ed el drama, mo
aunc pli paucs han sco el saviu far poesias stu-
pentas en 3 lungatgs. Sia plema ha scret o-
reifer per tudestg e per romontsch e buca
meins per latin. Per latin ha el translatau ina
gronda part della bial' ovra «Dreizehnlinden»

de Fr. W. Weber, fatg ina poesia sin Papa Leo ils XIII, la quala quel, sez poet distinguiu, ha ludau. Mo bia pli grond grau savein nus al car defunct, ch'el ha scaffiu per ils ss. Patruns della claustra e dil pievel il bi uffeci, nua ch'el conta il laud de s. Placi e s. Sigisbert ellas antifonas ed els himnis aschi bein e pietus. Bein strusch ina claustra dil mund ha enzatgei aschi bi ed agen. Nossa claustra sa esser loscha de quei uffeci festiv, che P. Maurus ha schau anavos e che vegn speronza cantaus en honor dils ss. Patruns tochen l'alva dil grond di dil Segner «perenni jubilo» — cun perpeten giubilar.

Il bia ha P. Maurus scret tudestg. El scheva, el scrivi pli tgunsch tudestg, mo pli bugen romontsch. Il tudestg era il lungatg ch'el haveva empriu en tgina, il romontsch ha el stuiu emprender pér a Mustér. L'emprema ovra che P. Maurus ha scret ei «Plazidus von Hohenrhätien», comparida a Cuera tier Sprecher e Co., anno 1891. Quei drama ei 1892 vegnius representaus dals students dil gimnasi tudestg a Friburg. Nus havein assistiu a quella produziun cun grond plascher, er'ei gie maletgs della patria e d'in autur aschi carezau. Ils dramas de P. Maurus ein ensumma scaffis quasi tuts per ils students de claustras e collegis ed ein vegni produci per la Svizzeria entuorn de bia gadas ed era en Tiaratudestga. Il premurau historiograf della claustra, P. Adalgott Schumacher, dumbra 9 dramas igl onn 1914 («Album Desertinense», p. 121 e ss.). Suenter ha P. Maurus aunc scret: «Das erste Heiligtum am Rhein». Buca cuntents cun il drama ch'el haveva fatg en honor dils ss. Patruns, ha el vu-

liu undrar quels cun in'ovra aunc pli perfetga. Quella ovra stupenta ha nies poet Canonie Fl. Camathias translatau: «Igl'emprem sanctuari spel Rein». Il drama ei vegnius producius a Surrein ed a Falera. Speronza vegn el era a comparar stampaus per romontsch. El ha aunc scret: «Der Gefangene auf Burg Hohenems» ed il davos: «Otto III». Il drama: «Der Friedensengel» ei era vegnius daus a Turitg el teater dil marcau ed ha plaschiu generalmein. Quel vegn da competents tenius per il meglier. A nus plai il meglier «Venantius». Quel ha rev. prof. Dr. Gion Cahannes translatau en bi romontsch (Annalas XXIV). Per tudestg era quell'ovra comparida 1903 a Kempen (Rheinland) tier Klöckner e Mausberg, e quella casa editura ha era ediu «Franz Pizarro» (1903), «Feurige Kohlen», 4. ediziun anno 1913, «Der letzte Hohenstaufe», 3. ediziun 1913, «Paula von Rom», 1911, «Das erste Heiligtum am Rhein», 1923, ed «Otto III», 1924.

Sur dils dramas de P. Maurus scriva P. Placi Ambiel ella lavur citada sura: «Scadin de quels dramas ei in ver Carnot. Ei para che P. Maurus hagi scret ses dramas cun olma egl ault, adina ein gronds ideals cheu.» (Kirche und Leben, 1935, p. 83.). Uonn han ils students de nossa claustra representau «Der letzte Hohenstaufe». Tut ch'era leds e cuntents d'haver udiu puspei il bi lungatg de P. Maurus. «Schi bein e bi sco P. Maurus ha tuttina negin scret», ha in scolast detg suenter.

P. Maurus ha dapli raquintau bialas historias per plascher ed edificaziun de mintgin che legia. Sco el ha priu factums historics per materia de ses dramas, aschia era per sias raquintaziuns. L'emprema ei nies bi cudisch de

scola: «Sigisbert en Rezia». Quei cudisch ei screts per remplazzar il Robinson, che leva mussar, co il carstgaun vegni da sesez ano, senza Diu e Christus tier la cultura. Robinson ei igl evangeli dil liberalismus, Sigisbert ei perencunter igl evangeli della cultura cristiana. P. Maurus ha scret quei cudisch en prescha suenter la grondiusa radunonza de Glion, il davos de settember 1899. Quei ch'ins aveva combattiu, stueva vegnir remplazzau, e ventira, che nus havein giu allu nies P. Maurus. Il cudisch ei era vegnius translataus en ladin da P. Albuin, O. Cap., ei compariu en tudestg, franzos ed inglès. Quei muossa che l'ovra ei buna. Pliras autras historias de P. Maurus ein enconuschentas era al pievel romontsch entras las stupentas translaziuns de Sur canoni Flurin Camathias: «Saung grischun», Ischi V, p. 92—152; «Capricorn ed evla», Ischi VII, p. 140—283; «La toppa-uors de saung», Ischi X, p. 29—121. Quellas treis raquintaziuns ein pridas ord la historia grischuna e descrivan en vivas colurs vehements e sanguinus combats de partidas, perfin denter ils pli tier-parents della famiglia nobla dils Plantas. P. Maurus era sevivius viaden ella historia grischuna sco mo paucs. Sia ovra principala de quella sort ei: «La historia dil Gieri Genatsch». Quell'ovra, che nus tenin per la pli perfetga de quella sort, ha P. Maurus scret per tudestg e per romontsch. L'ediziun tudestga ei comparida tier Benziger e Co., S. A., Nossadunnaun. La romontscha porta «Nies Tschespet» IX, 1929. L'intenziun de P. Maurus enten scriver quei bi cudisch ha el sez indicau el motto:

«Il Gieri Genatsch, remarcabel Grischun,
Ha bia raquintaders en mintga cantun.
Jeu tschentel miu pei sco Genatsch sil medem
Fideivel terratsch:
Descriver jeu less senza fèl e flattem
Nies Gieri Genatsch.»

En l'ediziun tudestga «engira» P. Maurus al Genatsch de descriver el, sco el seigi staus. Sur de quei um eis ei vegniu scret ton sco sur de buc in auter Grischun. P. Maurus haveva legiu tut quels cudischs, mo era buca satisfatgs. El ha studiau decennis ora. «Dapi 30 onns sun jeu s'occupaus cun quel», ha el detg. El aveva era rimnau bia notizias historicas en quels onns. Cu nus havein celebrau siu 60. onn, ha el detg: «Sch' il Segner lai viver, scrivess jeu bugen aunc 5 cudischs. In de quels era: «Im Lande der Retoromanen», ch' ei comparius 1934, l' auter: «Gieri Genatsch». P. Maurus scheva, il Gieri Genatsch de C. F. Meyer, quei seigi buc in um grischun, buc in engiadinès. Murem seigi mai stau il catsch grond ella veta ded in Genatsch. «Rezia, mia carezada eis ti». Tenor Meyer duess Genatsch haver giu amur peccaminusa per la feglia de Pompejus Planta. «Il bab Planta ed il Gieri Genatsch ein sco tgaun e giat — la feglia Planta ed il medem Gieri Genatsch encuntercomi ein duas columbettas inamuradas sut la grunda dil casti dils Plantas —», (Gieri Genatsch p. 49). Suarada risposta lai P. Maurus dar a quellas «tschontschas e calumnias». «Laschei vegnir stuorna d' amur ina fumitgasa de nuegl, buc ina Planta! Onna de Buol duei buca stuer dir, che siu um hagi in' altra, ina muronza. Fertion che nossa patria grischuna bragia e suspira ord melli plagas, duess jeu star a sche-

mend avon la finiastra d'ina Planta!» «In a hai jeu, la quala mereta sco ina spusa mia carezia: nossa Rezia.» El va naven en gretta, naven da ses confrars che havevan purtau ad el quella tschontscha, la quala ei denton vegnida inventada pèr in pèr tschien onns pli tard! Il Gieri Genatsch de P. Maurus ei bia pli gronds che quel de C. Ferd. Meyer. Buca cumina ei sia pissiun, igl ei la carezia per sia patria che lai ad el buca ruaus. La Rezia era da quei temps daventada l'unfrenda de pussonzas jastras. Gieri Genatsch ha vuliu ina Rezia libra ed independenta. «Tut la ruina de nossa cara patria deriva da quei che nus fagein traso ligias externas, ligias cun auters pievels. Naven, naven cun tuttas ligias jastras, cun tuttas!» (p. 29) Genatsch era predicant en Valtellina, che dueva vegnir protestantisada dals «Signurs Grischuns». El penda la gasacca de predicant vid la clavella. «Tat, bab, pertgei essas vus stai predicants? Sun jeu per quei staus predestinaus de studegiar quella teologia nova a Basilea? Pertgei buca schar ir mei a Veniescha, a Paris? Colonel, marschall? Pudess buc era jeu, sco ti, ti sgarscheivel e plebeic Caius Marius, pudess buc era jeu vegnir suren a quels Sullas grischuns, ils Plantas, ils Salis, Travers, Gulers, seigien quels de cardientscha veglia u nova?» (p. 141).

Gieri Genatsch ha cartiu de stuer vegnir alla testa per puder spindrar la patria. El ha per quei fatg ord ils peis ses rivals, sturniu Pompejus Planta, menau al crudeivel mo glorius marteri il sogn spiritual catolic Nicolaus Rusca, la petga nunballucconta della religiun catolica en Valtellina e mazzau pli tard aunc il Stampa de Bergaglia. Il temps burasclus de

pissiuns furiusas po perstgisar el empau. Il Nicolaus Rusca meritass de star cun Theodor Schlegel sper s. Fidel sin nos altars sco martir della s. cardientscha.

Gieri Genatsch ei la finala vegnius assassinaus dad ina mascra, il tscheiver 1639 a Cuera. Sia fossa ei en la catedrala. El era vegnius catolics. Ei vegneva pretendiu, sia conversiun seigi stada mo act de politica. P. Maurus era arrivaus tier la perschuasiun cuntraria ed haveva quei ch'el ha ussa publicau studiau e meditau onns ora. Quei Gieri Genatsch, quei grond um fuss daveras staus fetg pigns en quei mument, el havess snegau siu character aschi ferm e resolut, sch'el havess fatg quei pass encunter ni senza interna perschuasiun. Ins sto era patertgar, ch'el stueva ver ordavon, ch'el rumpeva cheutras cun la partida dominonta e ferma, cun tut ses amitgs. P. Maurus schev'era, sch'il Genatsch fuss vegnius catolics per far de car all'Austria, havess el fatg da paleis sia conversiun, fuss el ius ad Innsbruck stagl a Rapperswil en la claustra dils capucins. Igl exempel e la mort de sia unfrenda Nicolaus Rusca era buca stada senza far impressiun era sin el.

A Veniescha duront il temps de siu arrest haveva el era giu caschun de mirar, co la baselgia catolica mava vinavon sia via nunditgont tuttas caneras de ses adversaris, el haveva era giu temps de patertgar e studiar. P. Maurus lai declarar il Genatsch al pader guardian de Rapperswil: «Fuss quei il motiv de mia conversiun, sche fuss quei in sacrilegi, ei iuss dasperas la pli gronda ortgadat. Tier ils Austriacs drovel jeu negin document, ch'jeu seigi catolics. Els han era priu cun bratscha

aviarta ils dus Plantas, tochen ch'els fuvan aunc buca catolics. Saveis, il ruaus de mi' olma enquerel jeu.» (p. 284 e 285). El «Bund», Nr. 489 de 1929 vegn susteniu la tesa della conversiun per politica, mo ludau dasperas l'objectivitat digl'autur e declarau, che «Gieri Genatsch» seigi il meglier cudisch che P. Maurus hagi scret. Nus catolics vulein denton nuota sesfar per quei Gieri Genatsch. Sco ins di: l'uolp midi il peil mo buca il vèzi, aschia pudess ins era dir da quel, el ha midau la cardientscha mo buca la veta, il vèzi. Eis el gie silsuenter aunc ius en Bergaglia ed ha mazzau il Stampa. Carteva el forsa, che sia amur per la patria possi perstgisar tut? Scadin cass ha P. Maurus cun quella historia vuliu offender negin, el ha mo vuliu dar in gest maletg de siu compatriot, ch'era tenor sia ferma perschua-siun entras quella fingida tuppa amur e simulaziun en sia conversiun, vegnius disfiguraus dad auters. Interessant eis ei ch'era la feglia de C. Ferd. Meyer ha vuliu gratular a P. Maurus sin siu 70 avel onn. Quei ei stau per il car defunct ina satisfacziun. Dacuort han era las novas scrutaziuns de prof. Dr. Pfister confirmau l'idea de P. Maurus sur dil Gieri Genatsch e sia conversiun.

Nus havein cartiu de stuer scriver pli bia sur «La historia dil Gieri Genatsch», cun quei che P. Maurus ei sez staus il pli ditg cun ses pertratgs avon quella imposanta figura historica. «Il caplon de Selva», Ischi IX, p. 154—183, ei sco ina illustraziun dils plaids sogns: «Con bien e bi eis ei, cu fargliuns vegnan bein perina», ed era l'amur per la patria vegn cheu glorificada. Il medem pertratg cuntegn l'istoria dils «Dus fargliuns», Ischi XI, p. 25—128,

ord il temps dils combats dell' Austria encounter l' Italia e Napoeon III. Paul vegn plevon, la sora sia casarina. «O sche la mumma vegness da quella via e vesess nosa ventira», ein ils plaids finals. P. Maurus teneva ault la carezia denter fargliuns ed ha sez era dau e retschiert quella.

Egl Ischi IX, p. 183—186, raquenta P. Maurus «Ina historietta d' amur». Quella ha el scret pli alla liunga el calender «Diaspora» de 1912. «Frar, co senumna tia cara?», damondan ils students cantond tier in commers. «Jeu hai rispundiu frestgamein: «Paulina!» Ed il chor ha cantau: «Eviva Paulina!» Paulina haveva sia mumma num, «la pli biala de tut la vallada», p. 36—44. Bia bialas historias ha P. Maurus scret per quei calender della «Diaspora» ed ha cheutras era acquistau merets per il svilup de quel. El haveva empermess al plevon Vogt de scriver mintg' onn ina. In onn savevi el buca tgei scriver ed hagi lu giu in sgar-scheivel siemi, el eri miraus en in pilaster della baselgia nova dil «Bien Pastur», mo vesevi ed udevi tut. El descriva quei tut humoristicamein el calender de 1918, p. 55 e 56, che porta era in maletg: P. Maurus el pilaster. Cun special humor ha el scret 1925, 62—67: «Miu amitg, il poet Giachen Mattias, co el ei vegnius egl uffiern ed enta parvis», enta parvis cul Papa Benedetg ils XV, ch' era vegnius battegiaus il medem di e survegniu il medem num: Giachen, sco el. Quei era il canoni Giachen Mattias Balzer de Cuera, secretari digl uestg e stupent directorist e poet latin. Interessants ein perfin ils tetels de quellas historias: «Il dretg dils morts», 1917, historia d' ina giuvna curaschusa ed exemplarica. «Tut han ei sfraccau

ad el», 1918. «Priedi de pardanonza el Tirol», 1921. Cheu porta P. Maurus la poesia ch' el haveva fatg per oraziun della sera dils prencis de Habsburg (p. 27). En la raquintaziun per 1922: «P. Celestin sin finiastra dil parvis» compara imperatur Carli sez. L'annada de 1924 porta la biala e fetg instructiva historia dil «Triumpf de Barthel en siu vitg». «Quel, u ch' el ei in sogn, ni il pli rufinau lumpazi», manegia il policist. La historia de 1927 porta il tetel «Promovius en Hermeneutica ed exege-sa», ina illustraziun dil plaid: «Ei vegn ad esser enta parvis pli grond legherment tier ils aunghels sur d' in puccont, che fa penetienza, che sur de 99 gests». Il Luis haveva priu plaid per plaid, fatg il valanuot ina jamna ora cun l'intenziun de seconverter la sonda e far als aunghels quei plascher. El medem calender anflein nus 1928 la conversiun dil Martin de Medel», p. 53, co in pur malcuntent cun sia sort vegn convertius. 1929 «Gie, dus sco nus dus», il Claus e la Giulia, co els maridan, se-scognan e fan puspei pasch. 1931 porta la historia dils 3 mats. Igl emprem de quels ei Edmund Behringer, poet ed amitg de P. Maurus, che ha visitau el a Mustér. Quel dueva maridar, siu bab vul e dat enta maun ad el, el fa ina entschatta sco cumandau, mo lu vegn in auter giuven e roga el de scriver ina brev per dumandar gest quella medema matta. Edmund scriva e va sez cun tschupi en fossa. Il tierz mat ei il Fr. Benedetg, che P. Maurus ha teniu aschi ault. Il calender de 1933 porta la historia de «Sur Gion e siu giuvnalet», Diaspora 77—87. Quei sur Gion ei il P. Maurus, spir beinvuler e prudientscha. Il giuvnalet ei in affon de negin prius si da via da Sur Gion.

Era l'annada 1934 porta aunc ina liunga historia de P. Maurus, la davosa. Cu l'otra annada ei comparida, era il fideivel amitg della diaspora e dil calender en fossa. Quella davosa historia cuntegn ina biala filisofia della veta: Fai sco l'ura de sulegl, quenta mo las uras sereinas, las stgiras buc. In tal ventireivel character, sco quei «Giachen de sulegl» ch'el descriva, ei P. Maurus sez staus (Der sonnseitige Jakob», Diaspora, p. 19—28). A nus haveva el scret avon bia onns: «Salva tiu humor. Schliata luna fa stentusa la via della veta e meina buca tier il bien.»

Nus stuein aunc far menziun de dus necrologs, che P. Maurus ha publicau el numnau calender. Quel de 1910 porta p. 35—42 «Pfarrer Matt von Zürich, Gruss übers Grab». Plevon Dr. Ferdinand Matt era spartius 1909 da quest mund, era staus 20 onns ella pastoraziun a Turitg, da 1889—1909, haveva baghegiu leu 3 baselgias: quella de Nossadunna, dil Ss. Cor de Jesus e quella de s. Antoni. P. Maurus haveva giu bugen el, haveva gidau el cun far priedis, tener exerchezis e missiun. El descriva la veta apostolica de siu amitg cun grond respect e cordiala affecziun. Ina secunda memoria ha P. Maurus scret 1933 pil defunct uestg Georgius Schmid de Grüneck (p. 73—76). «Tgi che ha viu inaga quella preschientscha ded um, tgi che ha udiu sia vusch, pussenta sco il zenn dil dom e migeivla sco la vusch d'in bab, tgi che ha viu quei maun, sgolatschond sur il pievel sco in tschess, e sentiu la crusch ch'el fageva carinamein sin il frunt, quel sa buca piarder siu maletg ord memoria ed olma.» Siu maun ferm battevi nodas ella meisa de student, hagi battiu il bien combat, fideivels

adina a sia devisa: «Sco bien schuldau de Christus», mo era compartiu almosnas als paupers e basignus e per las baselgias; in maun ferm mo era buntadeivel e grazius.

Per dar sclariment al pievel dell' Austria sur digl imperatur Carli e sia zun nobla famiglia, ha P. Maurus giu scret siu «Grün im Tirol» e «Hammerschläge». 1929 ei lu era vegniu ediu in calender en memoria digl imperatur defunct. Nus havein 4 annadas de quel, en las qualas P. Maurus defenda igl imperatur victoriusamein encunter las nauschas e turpegiusas calumnias rasadas ora encunter el davart de ses adversaris, en special dils framasuns. A Wartegg veva P. Maurus considerau dascus, cun tgei devoziun Carli assisteva alla s. Messa e fatg «en siu cor in engirament, de vuler defender quei um». El raquenta da sia gronda vertid, da sia devoziun, da siu sere-metter ella veglia de Diu, da sia carezia per la pasch, aschia ch' el hagi astgau dir, perviad ed el hagi buc in schuldau stuii dar la veta, sponder il saung, negina vieua stuii bargir, negin affon stuii endirar fom. El haveva vulliu la pasch e luvrau per quella, mo tut adumbatten, la garmaschia ed ils interess han impedi ses nobels intents. Ils 9 de schaner 1917 haveva imperatur Carli declarau solemnamein: «Dieus ei mia perdetga, ch' jeu vi la pasch». Ins ha sin quei vulliu dar de crer, ei maunchi a Carli curascha e forza, mo el haveva documentau quella duront l'entira uiara cun star sez sils camps de battaglia, schizun cun metter sia atgna veta en prighel, sco quei ei daventau ils 10 de november 1917, per spindrar in schuldau ord il Torrente Torre. En sia davosa malsogna sin l' insla Madeira, schegie-

bandunaus, e tradius, ha imperatur Carli unfriusias dolurs e sia veta per ses pievels: «Jeu stoi endirar ton, sinaquei che mes pievels vegnien puspei ensemen».

Gronds ei igl imperatur Carli staus el mument ch' ils framassuns han offeriu ad el la cruna dell' Ungaria e per pli tard quella dell' Austria, sch' el accepti lur condiziuns de libertad per la framassuneria, scola senza religiun e letg civila. El ha renviau quella offerta cun ils detscharts plaids: «Jeu acceptel bucord ils mauns dil giavel quei ch' jeu hai da Diu, principalmein buca la cruna d' in s. Stiafen». Ed era la vertid cristiana la pli heroica ha quei grond um exercitau, el ha perdunau ed aunc encuretg de perstgisar ses inimitgs, che havevan commess tonta malgiustia e schliatadad encunter el e catschau el ella mort: «O segir, jeu hai perdunau a tuts, tut».

Quei che P. Maurus ed auters distingui umens scrivan en il calender «Kaiser Karl Gedächtnis-Jahrbuch» (Verlag Wien VIII, Strozzi-gasse 41), da 1929—1932 sur digl imperatur, san ins buca leger senza admiraziun e gudogn per l' atgna olma. Papa Benedetg ils XV ha giu scret cun grev cor: «O con bugen jeu gidass mes ils pli cars affons, Carli e Zita. Mo per memia rendess miu agid lur sort aunc pli tresta». «O Plinius, sappies, jeu sun in cristifideivel», ha in sclav rispundiu al patrun, ch' era surstaus, ch' el, in pauper sclav, pudeva aunc cantar. Era imperatur Carli hagi detg al mund: «Sappies, o mund, jeu sun in cristifideivel.»

Il Romontsch

P. Maurus ha empriu cun premura nieslungatg, ha carezau quel ed ha acquistau gronds merets per el. Cu el ei vegnius a Mustér, saveva el aunc buca romontsch. Mo cuninaga ha el viu en, ch'el stoppi imprendier il lungatg dil pievel per saver conversar cun quel e saver far dil bien, sco ei corrispundeva als intents de siu cor. La val de Samignun era aunc avon duas generaziuns romontscha. Ils num local ein dil tuttafatg romontschs: Laret, Compatsch, Ravaisch, Plan e Samignun, il vitg il pli sissum, ch'ha dau il num alla vallada, nua ch'avon temps S. Mignun era veneraus per patron della caplutta, pli tard il sanctuari de Nossadunna digl Agid. Quei vitget il pli vegl era vegnius populaus dall'Engiadina ano. Nus havein il scret dil batten de P. Maurus. En il cudisch de batten ei il num de famiglia aunc Carnotsch, in bien plaid romontsch, che significhescha il lenn, cun il qual ins serrava la porta. Mo ina de sias tattas purtava il num tudestg Kleinstein, ina schlatteina che secatta aunc ussa a Samignun. Denton eran ils de Samignun en stretga communicaziun cun il Tirol ed han el decuors dil temps piars il lungatg vegl, bein era perquei, ch'il pievel catolic fuva dapi la reformaziun era spirtalmein spartius dals Engiadinès.

Avat Benedetg vuleva che ses paders imprendien il lungatg dil pievel per saver luvrar en scola e pastoraziun; el era sez in fideivel Romontsch. Era P. Baseli Berther po haver giu influenza sin il giuven pader e plasher de mussar ad el il lungatg. Il pli grond impuls ha P. Maurus denton giu davart de Dr.

Casper Decurtins, che ha menau el ella literatura romontscha ed inflamau el per la conservaziun de quei tresor prezius della tiara. L'emprema pli gronda poesia, che P. Maurus ha publicau per romontsch, ei comparida el Calender de 1900: «Il davos di dil caplon Condrau».

«Cun l'alva ei oz a Rueras glisch el sanctuar,
Gia sbrenzlan las fenestras, candeilas ardan clar.
Il pievel oz serimna cun prescha bein marvegl,
Avon ch' ils cuolms tarlischan els radis dil
sulegl.

«Oz vegn il luf scarpont, — — —
O cars, surdei las olmas al Bab en tschiel leusi!
Aunc oz miu pievel vesel, aunc oz e maina pli.»

El stat avon las retschas, el clom' alzond siu
bratsch:

«Quel ch' ei leusi defendi nies car e sogn
terratsch!»

O audas, tgei canera. In rosch dils furibunds
Sin il caplon sederscha, ch'el dat sfraccaus
afuns.

El schai en saung e plagas, el aulz' igl égl
murent,

Il fleivel maun el aulza en siu davos mument,
El vul avon ch' el sparti, la val aunc benedir,
Per quels ch' el ditg viveva, per quels vul el
murir.»

Legend quella liunga e biala poesia, cartess ins buca che quel che scriva havess stuii imprendender buca ton daditg nies lungatg cun breigia e stenta. Igl ei bein ina dellas pli bialas balladas romontschas.

In' outra ballada ei «Il giuven herox», che P. Maurus ha publicau el Calender Romontsch de 1917, p. 38—40:

«Sep Töni marscha cullas roschas
dils catschadurs imperials.

Amiez gl' uffiern cun égls migeivels,
Cun olma schubra el combat
Stat el sidretg sut pugns crudeivels,
Entochen ch' el ensemen dat.

Co ei la stiva plein clarezia!
Niessegner sez ha visitau
El sacrament della carezia
Il giuven moribund schuldau.
El ei cuntents — e vus bargis?
Pli che Tirol val' il Parvis!»

«Igl onn quitordisch». (Calender Romontsch
1915, p. 37):

« . . . Jeu sun igl onn d' uiara,
Ord mars de saung ha quei manti bubiu;
E quei tizun, quel hai jeu envidau
El fiug dil bi vitget, dil losch marcau;
Sche quei manti fuss buca bein bugnaus,
Fuss el barschaus.»

La poesia de 1931 (Cal. Romontsch 1931,
p. 28) admonescha de tener car la patria.

«Ils jasters tuts admiran
Surselva e Surmir
O gronda, biala stiva
Per viver e murir!
Havein nus ina gada
Dacormein engraziau
Per nossa biala tiara,
Che Dieus a nus ha dau?»

Seriusa admoniziun cuntegn la poesia per
1934 (Cal. Romontsch, 1934, p. 28).

«Vargai tons onns, vargai tons dis,
Che mo il Segner ha dumbrau,
Stos ti partir, quei ei fixau!»

«Mo ina caussa sas ti far:
Per il viadi sepinar,
Tes quens e deivets regular,
De tes puccaus aunc s' endriclar,
Far pasch sincera culs vischins,
Pertgei culs tissis e rampins
Vegn fatg dertgira alla fin
Entoca sil davos cutrin!»

La poesia de 1933 ha advertiu de seper-
tgirar da fauls profets (Cal. Romontsch, p. 28).

«Perfin tier nus els vitgs alpins
Arrivan tschatschers cun rampins;
Nus essan ussa glied pli fina,
Calein d'emprender la doctrina» —

Giebein, vus essas glied pli fina,
Da vies mulin vegn buna frina,
Vegn frina cotschna, sanguinusa,
Dat ina buglia stermentusa;
La paupra Russia ei perdetga,
Ch' il pievel viva en sclaveria,
Squitschus da scrocs de garmaschia.»

Ina de nossas las pli bialas poesias ha P.
Maurus fatg e dedicau al pur, «Il criec ded
aur». El haveva declarau en ina poesia tu-
destga, el tili capiala avon mintga pur, ch' el
entaupi, per amur de siu bab. En quella la-
vur descriva el aschi bein la grèva lavur digl
arar, mo lu era la legria della raccolta.

«Sin Crestas schai greppus e teis
Igl èr dil pur Flurin.

Il buob sedrova d' empalar.
Ils dus tgaumogns van plaun
E lessen entraviars passar,
La tretscha tagl' il maun.
Las gaultas brischan al mattatsch

El bratta mintgaton il bratsch.
Il crieç fa giomers e sviescha,
Ch' il bab marmugna e smuldescha.

Las monas schaian egl iral
In di de legherment!

«Ei dat o bein, dat massa graun,
Quei dat per pardanonzas paun,
Dat pettas finas tier la groma!»

«Lavurs maltscheccas, tarladidas —
Pli legher eis ei de far ventschidas!»

«Mirei! Ded aur ei oz nies crieç!»

(Ischi XIII. p. 165)

Alla «mumma romontscha» ha nies car defunct era dau per carezia nies il pli bi drama «Clau Maissen», ch' ei forsa era il pli perfetg de tuts ils dramas de P. Maurus. Dr. C. Decurtins haveva tratg neunavon quei um ord la puorla dils archivs. P. Maurus ha descret el en la historia cul tetel «Per in pugn plein crestgas» el Pelegrin (VII, p. 2, 17, 34, 49). Clau Maissen ei staus in um cun duns aparti, pietus, mo dasperas arrogants ed in ranver; sia pissium ha menau el a tresta fin.

«Calei ded insultar in um che stat
Sc' in mir encunter tuttas buccas nauschas.
Jeu temel buca vus. Jeu sun igl um,
Buc in de vus sa dir: «Jeu sun igl um.»

Clau Maissen, p. 134 s.

«Sco il fagugn va tras la val e derscha
Ils larischs e ramura tras barcuns,
Zacuda casas-lenn e scarpa aissas
Naven dal tetg cuvretgs cun crapp' e mescal.
Aschia sundel jeu passaus cun possa
E cun fracass tras mia pintga patria.»

(1. c. p. 146.)

«Sch' ei han mei bandischau sco malfitschent,
Sch' ei han vendiu miu tgau al mender scroc,
Sche essas tuts pagai!» (p. 148).

«Nus gida, conforta,
Nus arva la porta
Dil tschiel per adina,
O dultscha Regina,
O Maria della Glisch». (p. 149.)

Suspir dil moribund.

Rev. Sur Dr. C. Fry numna en siu bi studi:
«Pader Maurus Carnot, sco poet e scribent ro-
montsch» (Engadin Press Co., Samada e S.
Murezi, 1919) «Clau Maissen» in' «ovra meiste-
rila» e scriva: «Ei ha duvrau davart dil poet e
dramaticher curascha per ughiar de dramatisar
in um sco Clau Maissen ed aunc pli in temps
sco il siu. P. Maurus ha menau atras quei tema
difficil cun maun veramein genial. Tgei veta,
tgei acziun dramatica» (p. 15). En il «Pelegrin»
VII haveva P. Maurus giu descuret la veta dil
medem «Clau Maissen» capitani della compa-
gnia de mats de Sumvitg, lu survient dil po-
destà en Valtellina, suenter mistral e podestà.
Clau Maissen sgola ault, mo croda afuns per-
via de sia arroganta ambiziun e sia ranveria. Ils
principals datums de sia veta ein 1651 mistral,
1663 cau della Ligia grischa, 1665 podestà en
Valtellina, 1678 eis el vegnius assassinaus sin la
planira de Domat.

«Jeu sun il bandischau, sin quei miu tgau
Raccolt' in scroc ses quater tschien flurins».
Clau Maissen, p. 145.

Igl onn dil giubileum de 500 onns della
Ligia grischa ha P. Maurus scuret sia «Ligia
Grischa», treis maletgs dramatics. Igl «Ischi»
ha purtau quell'ovra en sia XIX. annada, p.

1—120. Per la fiasta centenara a Trun han ins giu preferiu il giug festiv dil vischin della Ligia, Sur Fl. Camathias dils Libers de Laax, sco era il componist festiv ei staus in commember della Ligia, directur Duri Sialm de Mustér. Il Cadruvi a Sedrun ei il liug per igl empren malletg, il secund sepresenta en claustra, il tierz a Trun. Igl empren porta las ideas dil temps, raschuns e motivs della ligia; il secund muossa co igl avat Pieder de Putnengia capescha de preparar l'uniun de signurs e purs; il tierz descriva il di della Ligia.

Igl avat descriva il pot, ch' ei sez ina stupenta figura de humor e bunas tuccas.

«Con bein fa quei, che vus, in um dils cudischs,
In um, ch' ei staus giu Constanz sil concil
Cul Papa, culs uestgs e cardinals,
In um, che plaيدا culs baruns sco frar,
Con bein fa quei, che vus stimeis il pievel!»
(p. 12).

La tatta exprima il spért dil temps:

«Nos giuvenasters tughan e marmughnan:
Da tschella vart dils cuolms ei tut pli bi,
Pli liber! Gie, pli liber, hopsasa!» (p. 20)

Representant de quei spért ei Gilli de Moos, mistral d' Ursera:

«Nies Tell Guglielm ha cul paliet de fier
Aviert per nus in auter evangeli —» (p. 26).

Ei vegn era giavischau catscha libra ed igl avat vul quella conceder:

«Van ils signurs a catscha librainein,
Sche han ils purs medemamein il dretg»
(p. 22)

Ei vegn puplau ch' il pievel hagi pintga

protecciun dals «gronds baruns, che fan schiglioc parada cun lur sparuns e pugns»:

«Il Kuoni liung e ses cumpogns han fatg

Stupenta pardanonza en Surselva.

«Nu' ein ils defensurs dils tups puranchels?»

Ha' l Kuoni liung emprau, tenend las costas,

Aschia ha el ris —» (p. 41).

Igl avat annunzia siu ferm propiast:

«Jeu vi, jeu stoi fundar en nossa tiara

Per nossa tiara ina sontga ligia,

La quala dat al pign e grond il siu,

La quala dat la vera libertad.» (p. 43).

En claustra sediscuora igl avat cun ils signurs della tiara, ils baruns de Razen, il cont de Werdenberg, de Sax-Mesauc, Parsival Planta ed igl uestg de Cuera sur della ligia. Igl uestg sa raquintar dalla Bohemia, sia patria:

«Uss han ei leu la pli sgarscheivl' uiara. —

Con bien: secunvegnir a dretgas uras!

Uss mein' in um furius, quei tribel Zisca,

Il pauper pievel — — —» (p. 60).

Ils signurs sescognan. Cheu vegnan ils scolars claustrals cun «La scena dil retg Roboam»:

«La garmaschia ei sventira,

Retg Roboam clar muossa quei» (p. 67).

Silsuenter arrivan ils purs. Quels han era lur grevs dubis de s' unir cun ils signurs. In de quels di:

«Per in signur ha' l pur mo ina regla:

Dat el culs pugns, sche dundel jeu culs peis!»

(p. 77).

Pigl auter vegn cantau in bi laud dil stan puril en quell' ovra. Tuts stans, perfin in aunghel lauda il pur. La canzun dil crieic ded aur compara cheu en fuorma che duess anflar in componist.

«O crieç ded aur, als carstgauns ti peinas
Il paun de meisa e digl altar!» (p. 82)

Il di della ligia sto «il vegl giug dil magun»
perschuader il pievel romontsch, sco el haveva
da siu temps perschuidiu il pievel roman.

«Tuts plogns encunter il magun,
Tuts stoppien mo per el luvrar,
Quei stoppi inaga calar!

— — — il tgierp entir pitescha —

Ensemen audan omisdus!» (p. 109).

«La ligia dat tras ses suprema derschaders
A tuts lur dretg — lu ha il giavel nuot.»

La «Ligia Grischa» ha buca tonta acziun
sco «Clau Maissen», mo porsch' aunc pli bia
bials pertratgs e cuntentass franc aspectaturs
de senn e patertgament.

Aunc in' outra stupenta ovra drammatica
ha P. Maurus dau al pievel romontsch: «Il zen-
net de Tarasp», compariu ella XX. annada digl
«Ischi», p. 49—156. Igl ei puspei in' ovra histo-
rica. Ei vegn descret la garmaschia dil Duri
de Matsch, siu combat encunter la claustra dil
Cuolm de Nossadunna, dalla quala el vuleva
sepatrunir encunter tut dretg e lu sia pene-
tienza ad Avignon avon il papa. Ei vegn era
menzionau ils combats della famiglia dils de
Matsch, quella pussenta schlatteina e taxau la
tresta situaziun dil papa en quei temps muort
sia dependenza dal retg della Frontscha. Era
quei drama ei ina ovra meisterila en pertratg,
disposiziun e fuorma. Nus savein denton cheu
buca entrar en detagl. A Sumvitg ei il drama
vegnius producius cun grond success.

L'emprem' ovra drammatica romontscha de
P. Maurus ei stau: «Armas e larmas en la
Cadi». (Stampa dil Basler Volksblatt.) Quei

73 | drama ha, ils 14 de matg 1899 fatg profunda impressiun sin grond pievel. Quels ch' eran lu presents vegnan mai ad emblidar quel. Il gloriu combat d' in pievel valerus, nos perdavons, per la patria e per la religiun. Igl autur ha descret cun maun genial e cun profunda scienza historica ed enconuschientscha dils sentiments dil pievel quels dis burasclus digl onn dell' invasiun dils Franzos 1799, en 3 scenas, il di avon l' uiaira cun anguoschas ed oraziuns. Lu la victoria dils 7 de matg a Mustér. Silsunter co la Cadi sto sbassar la bandiera, co il pievel vegn maltractaus e co el serevolta en rabia cu la mesira ei pleina, mo vegn puspei terras a Rehanau. La nauscha vendetga dils Franzos, ch' arsentan la claustra e vitgs. Il trest s. Placi sin ruinas mo buca senza speranza.

«Quei pievel ha battiu, falliu, surfriu,
Mo sesaulza uss cun forza e vigur». (p. 96)

Era pliras novellas originalas e da nies tschespet ha P. Maurus scret en nies lungatg, ina biala lectura per il pievel. La pli biala de quellas ei bein «Monas e Minas», (Ischi XIV p. 91—234). Igl autur descriv' ils combats dil pievel puril indigen, las «monas» encunter ils jasters, ch' igl avat Giacun de Planezia (Buchhorn) haveva clamau per explotar minas, sco ei vegneva en quei temps bia luvrau en nossa tiara. P. Maurus raquintava, co ina femna sils onns haveva saviu mussar il liug, la punt romana, nua ch' in avat seigi avon bia bia onns vegnius assassinaus. La veglia tradiziun populara ei remarcablamein vegnida confirmada entras ina scuvretga, che G. Mayer, il zun meriteivel historiograf de nies uestgiu, ha fatg a Roma anflond in document, che confirmava quella veglia tradiziun. P. Maurus admoneva

de buca sprezzar las veglias tradiziuns. Da quella historia haveva il car defunct aunc l'intenziun de far in drama. Denter sias scartiras han ins anflau ina disposiziun per quei intent.

In' autra novella originala ei «Il caplon de Selva» (Ischi X, p. 154—183.). Quella emperneivla historietta ha P. Maurus scaffiu ord ina cuorta notizia sin ina tabla commemorativa en la caplutta de Nossadunna digl agid enta Selva. Il caplon senumnavo Gion Giusep Deplaz, morts 1859. «Curonta onns sun jeu staus cun questa generaziun e detg: leies buca endirir vos cors». Il spért poetic po scaffir da pauc bia e bi. «Sut il fraissens de Pleiv» (Ischi XXIII, p. 145—225.) ei la davosa novella dil car defunct. Stimulus de scriver quella historia ei igl autur vegnius entras il bi maletg en la baselgia de pleiv, che representa la battaglia de Lepanto, della quala era il Lumnezian Gion de Mont ha priu part. Aschia porscha era quella historia in bi maletg ord temps vargai de nossa tiara romontscha. P. Maurus ha fatg ses tschupials cun flurs de nossa tiara, la quala il divin bambin sto benedir ella schi biala ballada: «Nadal carin sin nies tratsch alpin». (Ischi XX, p. 157.).

Ussa ei il spazi surschaus a nus egl «Ischi» emplenius e nus havessen aunc ditg de raquintar da tut quei che P. Maurus ha schau anavos a nus sco ierta. Nus tertgavan aunc scriver sur dil cudisch «Im Lande der Rätoromanen», stampaus dalla Stampa Romontscha a Mustér 1934 e surdaus a Polygraphischer Verlag A.-G. Zürich. Quel ha dau al car defunct il pli bia lavur e duess vegnir studiaus da mintga Romontsch scolau. Quei cudisch ei ina vasta amplificaziun dil studi, che P. Mau-

rus ha ediu 1898 en sia carezia per nies lungatg e nossa tiara. El ha fatg enconuschent nus lunsch entuorn entras ses cudischs e sias seras litteraras. El ha perparau il meglier, ch' il romontsch vegni renconuschiu per quart lungatg svizzer.

Nus engraziein al preziau redactur per la honor de scriver sur digl um aschi grond ed aschi niebel, che havess meritau in tut auter bi tschupi sin sia fossa. A sgr. Prof. Dr. R. Vieli havein nus era d' engraziar cauldamein per il stupent maletg dil car defunct, che la Ligia Romontscha e la Fundaziun Schiller han sin sia proposiziun schau far il distinguiu pictur de Meng de Bergaglia. Aunc in pli bi maletg dil P. Maurus resti en nossa olma e digl entir pievel romontsch. Dieus paghi el per tut bi e bien, ch' el ha dau a nus ord siu cor pleins buontad e sia nobla olma. Ave, anima condida!

al | Possi il giavisch pietus dil car defunct exprimius en ina canzun de Nossadunna el «Marien Kalender» de Nossadunnaun de 1907 esser secomplenius:

«Cu las burasclas ein vargadas
Tiels aunghels jeu damondel d' ir,
Lur harpas, citras, las cantadas
Tier la regina lain udir.
Lu clomel jeu: O clemens, pia,
Vies affonet ei arrivaus,
Regina dil parvis, Maria,
Bugen cun Vus jeu stun beaus.»

Transl. da Fl. Camathias.

Sin pagina 7 legia Root enstagl Rothen.